

Årlig uppföljning av miljökvalitetsmålen i Gävleborg 2019

Årlig uppföljning av miljökvalitetsmålen i Gävleborg 2019

Länsstyrelsen
Gävleborg

Innehållsförteckning

Teckenförklaring	7
När vi miljömålen i Gävleborg?	8
Generationsmålet	9
Regional samverkan i miljö- och klimatarbetet	9
Ekosystemtjänster	9
Hållbar, resurseffektiv och giffri konsumtion och produktion	10
Effektiv energianvändning	11
Ungas delaktighet	11
Forskning och utveckling	11
Begränsad klimatpåverkan	13
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	13
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	15
Bedömning	16
Frisk Luft	17
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	17
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	18
Bara naturlig försurning	20
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	20
Åtgärder på regional nivå	20
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	21
Giffri miljö	23
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	23
Åtgärder på regional nivå – myndigheter	23
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	24
Säker strålmiljö	26
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	26
Tillståndet och miljöbedömning	27
Skyddande ozonskikt	29
Åtgärd för miljö kvalitetsmålet	29
Åtgärder på regional nivå	29
Tillståndet och målbedömning	30
Ingen övergödning	32
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	32
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	34

Levande sjöar och vattendrag	35
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	35
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	38
Grundvatten av god kvalitet.....	40
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	40
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	41
Hav i balans samt levande kust och skärgård	44
Åtgärdsarbete för Hav i balans samt levande kust och skärgård Gävleborg	44
Tillståndet och målbedömning för Hav i balans samt levande kust och skärgård Gävleborg	47
Myllrande våtmarker	49
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	49
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	51
Levande skogar.....	53
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	53
Tillstånd och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	54
Orsaker och behov av åtgärder	55
Ett rikt odlingslandskap	57
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	57
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	58
God bebyggd miljö.....	60
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	60
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet – Gävleborgs län	62
Ett rikt växt- och djurliv	63
Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet	63
Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet	65

Teckenförklaring - Årlig uppföljning av miljö kvalitetsmålen i Gävleborg 2019

 Frisk luft	 Bara naturlig försurning	 Giffri miljö	 Ingen övergödning	 Levande sjöar och vattendrag	 Grundvatten av god kvalitet	 Hav i balans	 Myllrande våtmarker	 Levande skogar	 Ett rikt odlingslandskap	 God bebyggd miljö	 Ett rikt växt- och djurliv
2019											
Nära	Nej	Nej	Nej	Nej	Nära	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
											

Teckenförklaring

- Målet nås med i dag beslutade styrmedel och med åtgärder genomförda före år 2020.
- Målet är delvis uppnått eller kommer delvis att kunna nås till år 2020.
- Det är inte möjligt att nå målet till år 2020 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder.
- Utvecklingen i miljön är positiv.
- Det går inte att se någon tydlig riktning för utvecklingen i miljön.
- Utvecklingen i miljön är negativ.
- Oklar utveckling i miljön, tillräckliga underlag för bedömning saknas.

Fotnot: Länsstyrelserna har inte bedömt måluppfyllelse för miljö kvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan, Skyddande ozonskikt eller Säker strålmiljö. Förutsättningarna för att nå dessa mål är i huvudsak beroende av internationella insatser. Bedömning av dessa mål görs därför samlat på nationell nivå. Analys och resultat för dessa mål redovisas även regionalt.

När vi miljömålen i Gävleborg?

Årets bedömning av miljömålen visar att vi är nära att nå två av tolv bedömda mål, Frisk luft och Grundvatten av god kvalitet. Utvecklingen i miljön är positiv för ytterligare två mål, Levande sjöar och vattendrag samt God bebyggd miljö. Den regionala bedömningen är mer positiv än den nationella.

Det har inte skett några stora förändringar för miljötillståndet i länet under det senaste året. Trots ett omfattande miljöarbete i offentlig verksamhet regionalt och på kommunal nivå, inom näringsliv och bland privatpersoner nås bara ett fåtal miljökvalitetsmål i Gävleborg.

Läget för Gävleborgs miljö är dock något ljusare än för resten av Sverige. Det beror främst på att vi har god tillgång till naturresurser samt att vi inte är ett så tätbefolkat län. Gävleborg har goda grundvattentillgångar och med några få undantag även en bra kvalitet på grundvattnet. Luftkvaliteten är också generellt sett god.

Positivt är att flera kommuner arbetar med nya översiktsplaner och utvecklingen för målet God bebyggd miljö bedöms som positiv. För målet Levande sjöar och vattendrag går utvecklingen långsamt åt rätt håll. Restaureringsåtgärder i fysiskt påverkade vattendrag görs årligen av kommuner och andra organisationer, och livsmiljön för organismer som är beroende av vatten blir på så vis bättre. Det är viktigt att värdefulla kulturmiljöer vid vatten samtidigt kan bevaras.

Trenden är negativ för några av målen. För att nå Myllrande våtmarker, Ett rikt odlingslandskap, Levande skogar och Ett rikt växt- och djurliv krävs skötsel och skydd av biologisk mångfald och kulturmiljöer. Betesmarker, fåbodemiljöer och våtmarker hotas av igenväxning då hävden upphör och resurserna till skydd av värdefulla miljöer som gammal skog är inte tillräckliga.

Utsläppen av växthusgaser i länet fortsätter minska, men inte i tillräcklig omfattning. Störst utmaningar på länsnivå står transportsektorn och den energiintensiva industrin inför. Arbetet med att förbättra vattenkvaliteten i länets vatten pågår i enlighet med den regionala vattenförvaltningens åtgärdsprogram (VÅG).

Länsstyrelsen Gävleborg har under året fortsatt att driva arbetet med överenskommelser kring åtgärder för länets miljö och för klimatanpassning framåt, men då nuvarande åtgärdsprogram löper ut år 2020, har inga nya överenskommelser tecknats under 2019. Samtliga länets kommuner har skrivit under, liksom Region Gävleborg, stålföretagen Sandvik SMT och Ovako AB, Gästrike Återvinnare, Gästrike vatten, taxibolagen Gävle Taxi och Taxi Stor och Liten samt Naturskyddsföreningen.

Dagens insatser räcker trots allt inte till för att vi ska nå miljömålen till 2020. Ett offensivt arbete på alla nivåer i samhället krävs för att lösa flertalet miljöproblem.

Generationsmålet

Länsstyrelsen Gävleborg arbetar utifrån åtgärdsprogrammet för miljömålen i Gävleborgs 2014 – 2020. Detta är uppdelat i strategierna levande vatten, hushållning med naturens resurser, att värna natur- och kulturmiljövärden, hållbara samhällen, energieffektivisering och mer förnybar energi samt hållbara livsstilar. Programmet genomförs i bred samverkan med länets aktörer.

Regional samverkan i miljö- och klimatarbetet

För att säkerställa en hög genomförandenivå av åtgärdsprogrammet, skriver Länsstyrelsen Gävleborg överenskommelser med övriga aktörer i länet, så som kommuner och större industrier. Dessa kommer att följas upp under 2020. Då mållåret närmar sig för åtgärdsprogrammet i sin helhet, togs en nulägesanalys av genomförandegraden fram våren 2019. Uppföljningen visar att 52 procent av åtgärderna är påbörjade, 21 procent är genomförda till hälften eller mer, 19 procent är genomförda och åtta procent är ej genomförda eller påbörjade. Att genomförandegraden är så pass låg beror dels på resursbrist, men också på att åtgärderna är formulerade på ett sätt som gör det svårt att utkräva ansvar hos enskilda utförande aktörer.

Samverkansplattformen Miljöforum Gävleborg består av Länsstyrelsen, Region Gävleborg, samtliga länets tio kommuner samt Högskolan i Gävle. Plattformens förväntas att genom hög delaktighet bland och god samverkan mellan länets aktörer bidra till ett effektivt genomförande av miljö- och klimatåtgärder med stort samordningsbehov. Två arbetsgrupper har drivits under 2019: *Lärande för hållbar utveckling* och *Roadmap för fossilfritt Gävleborg 2030*. Följande arbetsgrupper är under utveckling: *Miljöstrategiskt program och effektiva miljö- och klimatinsatser*, *Regionala omställningsfonder*, *Solel*, *Kretsloppsplaner och cirkulär ekonomi* och *Ekosystemtjänster och klimat i fysisk planering*.

Ekosystemtjänster

Genom regeringsuppdraget att ta fram en regional handlingsplan för grön infrastruktur har Länsstyrelsen Gävleborg fått ökad möjlighet att främja ett bevarande och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden. Handlingsplanen ska dels utgöra ett kunskapsunderlag för naturvärden som bidrar till fungerande livsmiljöer för djur och växter, och till människors välbefinnande, dels peka ut insatsområden där dessa värden behöver stärkas eller förvaltas. Därmed knyts biologisk mångfald och ekosystemtjänster samman och kan beaktas vid planering och prövning. Under 2019 har handlingsplanens *Del 1 - Bakgrund* och *Del 2 – Kunskapsunderlag* publicerats. Arbete med att ta fram underlag till handlingsplanens *Del 3 – Insatsområden* har påbörjats.

Länsstyrelsen Gävleborg arbetar med att samordna länets friluftsliv och rekreativa ekosystemtjänster enligt Sveriges 10 friluftsmål. Under 2019 har Länsstyrelsen Gävleborg påbörjat ett arbete med att kartlägga och planera friluftslivsområden tillsammans med kommuner. Länsstyrelsen Gävleborg deltar i ett nationellt nätverk som verkar för att underlätta vandring och

utevistelse, och har under året arbetat med gemensam standard på låglandsledningarna. Ett samarbete har inletts med Österfärnebo skola, där elever blir guider och ambassadörer för nationalparken. Fortsatta resurser har lagts på att kommunicera allemansrätten till Sfi-grupper. En regional tankesmedja för friluftsliv har anordnats för tjänstemän, politiker och aktörer som på olika sätt jobbar med friluftsliv. För att möjliggöra friluftsliv ”för alla” har Länsstyrelsen Gävleborg också påbörjat samarbete med Fritidsbankerna som tillhandahåller friluftsmaterial att låna.

Under hösten 2019 tar Länsstyrelsen Gävleborg fram en handlingsplan med syfte att påbörja arbetet med att på ett systematiskt vis integrera ekosystemtjänster, energi- och klimat samt klimatanpassning i samhällsplaneringen.

Hållbar, resurseffektiv och giffri konsumtion och produktion

En projektledare har anställts för att genomföra Länsstyrelsens, Region Gävleborgs och LRF Gävleborgs regionala livsmedelsstrategi/handlingsplan. Planen syftar bland annat till ökad omställning till ekologisk produktion i länet, vilket förväntas resultera i mindre användning av bekämpningsmedel och konstgödsel. Kommunerna arbetar vidare med upphandlingar i syfte att öka andelen lokalproducerad och ekologisk mat. Strategin behandlar även frågan om matsvinn, förövrigt ett viktigt område i processen med att ta fram nya avfallsplaner för länets kommuner, ett arbete som har pågått under 2019 och som förväntas vara färdigt våren 2020.

Högskolan i Gävle, RISE och Triple Steelix 2.0 arbetar vidare med det ERUF-finansierade projektet *Hållbart värdeskapande genom cirkulära affärsmodeller*, med målen att stötta cirkulära affärsmodeller i länets företag, kartlägga materialflöden för att skapa industriella symbios, identifiera möjliga innovationsupphandlingar av cirkulära lösningar samt att sprida projektets kunskaper. Råvaruintensiv basindustri såsom stål- och massaindustri är väl etablerad i länet, varpå det är av stor vikt att resurseffektiviteten ökar så att restprodukter bättre kan tas tillvara. Cirkulära lösningar kan medföra positiva ekonomiska effekter och arbetstillfällen för länet. För att vara hållbar är det dock av största vikt att bioekonomin hanterar de utmaningar som skogsbruket innebär för miljömål som Levande skogar och Ett rikt växt och djurliv.

Arbetet med den fossila plasten är en viktig del i arbetet att uppnå ett klimatneutralt Gävleborg år 2035. Som en del i arbetet med att ta fram nya avfallsplaner för länets tio kommuner, så tar Länsstyrelsen Gävleborg fram en plaststrategi med länsövergripande mål och organisations specifika åtgärder. Strategin ska vara klar i december 2019, och lanseras i januari 2020. Sodexo, Sveriges Järnvägmuseum, Esri, Tove tapetsrare, Jobmeal, Svenska kyrkan i Gävle, Gavlehov, Gävle kommun, Region Gävleborg samt Högskolan i Gävle arbetar vidare med Jakten på plasten, var syfte är att minska onödigt användande av plast genom effektivare upphandling.

Effektiv energianvändning

Det pågår flera projekt med syfte att effektivisera och minska energianvändningen i länet. Genom projektet *Incitament för energieffektivisering* arbetar Länsstyrelsen Gävleborg tillsammans med kommunernas miljöinspektörer för att stärka energitillsynen och sprida kunskap om kraven på hushållning av energi enligt miljöbalken. Projektet stärker samarbetet mellan inspektörer och kommunala klimat- och energirådgivare. Under 2019 har företagsbesök med fokus på energieffektivisering genomförts i samverkan mellan nämnda aktörer samt Region Gävleborg, och en arbetsgrupp är tillsatt för att förvalta projektresultaten när projektet tar slut i november 2019. Energieffektiviseringsarbetet förväntas i linje med aktuell forskning¹ även få positiva effekter för företagets konkurrenskraft och arbetsmiljö.

Ungas delaktighet

”Det Goda Livet 2030”, som drivits av Gävle kommuns utbildningsförvaltning, och där Länsstyrelsen Gävleborg tillsammans med flertalet offentliga aktörer i länet deltagit som mentorer, genomförs inte 2019 på grund av resursbrist. Projektet vände sig till högstadium och gymnasieskolor, och bestod av ämnesintegrerade hållbarhetsstudier. Planer finns för att sprida projektet till länets övriga kommuner när finansieringen kommer tillbaka. Det länsövergripande nätverket för lärande för hållbar utveckling (LHU) finns kvar och genomför kompetenshöjande insatser för pedagoger.

Region Gävleborg driver tillsammans med Region Dalarna Miljötinget som är nordens största mötesplats av och för unga för att utveckla sina kunskaper och handlingskompetens inom miljöområdet. Miljötinget arrangeras vartannat år i Dalarna och vartannat år i Gävleborg – 2019 i Söderhamn i Gävleborgs län. En projektledare rekryteras vartannat år för att driva arbetet. Till sin hjälp har projektledaren en arbetsgrupp med ungdomar från skolor i båda regionerna.

Forskning och utveckling

Länsstyrelsen Gävleborg samverkar med Gävle Högskola inom flera områden, bland annat genom representation i programrådet för högskolans miljöstrategiprogram (kandidatnivå). Högskolan medverkar i den regionala samverkansplattformen, och är aktiva i forskningsprojekt som främjar hållbar utveckling i länet. Exempel på två projekt är RATT-X², som syftar till att kartlägga potentialen för en fossilfri transportsektor i Gävleborg. Genom länets kanaler för samverkan pågår även dialog om hur högskolan ska möta länets behov av kompetens inom områden som är relevanta för hållbar samhälls- och industriomställning.

¹ <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1038476&dswid=5958>

² <http://www.hig.se/ext/sv/organisation/akademier/akademinforteknikochmiljo/forskningvidakademin/forskningsprojekt/projektpresentationer/energi.4.ca743db1501a0598719de3d.html>

Länsstyrelsen Gävleborg arbetar vidare som partner i forskningsprojektet *Robusta beslut för att hantera klimatrisker i Sverige*⁴³, som leds av KTH med forskare från FOI och Lunds universitet. Syftet är att testa beslutsstödsmetoder som är lämpliga när osäkerheterna i beslutsunderlag är stora och okända. Åtminstone Söderhamn har tagit med sig metodologin i sitt arbete med ny ÖP. Projektet har vidare under 2019 arbetat med att sammanställa en rapport om hinder och förutsättningar för metodologin i kommunal fysisk planering.

³ <https://www.seed.abe.kth.se/tidigare-avdelningar/industriell-ekologi/forskning/ongoing/robusta-beslut-for-att-hantera-klimatrisker-i-sverige-1.594244>

Begränsad klimatpåverkan

Utsläppen fortsätter minska regionalt. År 2017 var utsläppen 64 400 ton mindre än 2016⁴, och utvecklingen är försiktigt positiv jämfört med år 1990. På länsnivå står transportsektorn och den energiintensiva industrin för de största utsläppen.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Gävleborg och Region Gävleborg har deltagit i en gemensam workshop med länsstyrelser och regioner i arbetet med ny länstransportplan.
- Länsstyrelsen Gävleborg ger stöd och råd i arbetet med fysisk planering i samrådsprocessen där bland annat vikten av koncentrerad bebyggelse och utökad kollektivtrafik lyfts fram. Rådgivningen tar avstamp i de allmänna intressena, däribland energi och klimatfrågor. I granskningsskedet utgår länsstyrelsen från prövningspunkterna enligt PBL.
- Länsstyrelsen Gävleborg har beslutat ny energi- och klimatstrategi. I förankringssyfte har underlaget tagits fram i bred samverkan, med workshops inom flera sektorsvisa områden.
- Samtliga kommuner och ett antal företag i Gävleborgs län har skrivit överenskommelser om att utföra åtgärder utifrån gällande åtgärdsprogram⁵. Då programmen antingen snart löper ut eller är under framtagande tecknades inga nya överenskommelser under 2019.
- Länsstyrelsens arbete med Klimatklivet har resulterat i totalt 73 beviljade ansökningar om totalt 330 miljoner kronor, som beräknas minska utsläppen med 259 000 ton CO²e/år.⁶
- Region Gävleborgs Ekocenter håller i en samverkansplattform med många av länets aktörer. ”Samverkansgruppen för fossilfritt Gävleborg” är en undergrupp till denna, med deltagare från Regionen, Högskolan i Gävle, Länsstyrelsen Gävleborg, BiodrivMitt samt några kommuner. Gruppen tar nu fram en färdplan för ett fossilfritt Gävleborg⁷.
- Energi- och klimatrådgivningen gör genom Energimyndighetens nationella projekt ”Insatsprojekt Solel” informationsinsatser om solel till allmänheten, företag, organisationer och föreningar. Länsstyrelsen Gävleborg har också deltagit och informerat om statligt stöd till

⁴ <http://www.airviro.smhi.se/RUS/>

⁵ <http://www.lansstyrelsen.se/Gavleborg/Sv/miljo-ochklimat/miljomal/overenskommelser/Pages/sandvik-ab.aspx>

⁶ <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Bidrag/Klimatklivet/Resultat-for-Klimatklivet/>

⁷ <https://www.regiongavleborg.se/samverkanswebben/utveckling-samverkan/miljo-energi-och-klimat/fossilfritt-gavleborg-2030/>

solceller. Region Gävleborg gör även en satsning på solenergi inom offentlig sektor, med bland annat utbildningsinsatser för offentliga aktörer.

- Länsstyrelsen Gävleborg har beslutat att ta fram en regional koldioxidbudget, som en del av energi- och klimatstrategin.

Åtgärder på kommunal nivå

- Ovanåkers kommun har beviljats medel för att i samverkan med Bollnäs, Ljusdals och Nordanstigs kommuner kartlägga kommunernas energiproduktion och användning. Därefter ska energi- och klimatstrategier/planer tas fram i de deltagande kommunerna.
- Flera kommuner har genom Klimatklivet investerat i laddningsinfrastruktur för att öka möjligheten att ladda elbilar, konvertera oljeeldning med mera. Länsstyrelsen Gävleborg har informerat om stödet vid olika tillfällen i länet, både till företag och offentliga aktörer.
- Länets energi- och klimatrådgivare har genomfört informationsinsatser om solceller och elfordon ut till allmänhet, föreningar och företag.

Åtgärder inom näringslivet

- Setra Group AB har startat bygget av en anläggning som ska framställa bioolja ur restprodukter från skogsindustrin. Det ska gå in som dropin-bränsle för ca 500 000 dieselmotorer i dagens reduktionspliktsnivå.⁸
- Ett flertal aktörer har ansökt om medel för att installera laddstolpar.
- Flera jordbruksföretag har sökt medel från Klimatklivet för att ställa om till mer fossilfri verksamhet inom spannmålstorkning och utfodring av djur.
- Flera aktörer visar ökat intresse för att bygga i trä i större skala. Ett projekt är studentbostäder vid Högskolan i Gävle, första etappen byggdes redan 2015, nu utökas området.⁹

⁸ <https://www.setragroup.com/sv/press/pressmeddelanden/2019/nu-startar-bygget-av-europas-forsta-anlaggning-for-pyrolysolja-vid-setra-kastet/>

⁹ <https://www.grannastrahus.se/projekt/>

Övriga åtgärder

- Föreningen BiodrivMitt arbetar för att gynna samtliga fossilfria bränslen.¹⁰ De genomför bland annat frukostseminarier samt ett årligt drivmedelskonvent samt deltar i olika nätverk i länet.

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Utsläpp

Den största källan till växthusgasutsläpp i Gävleborgs län är transportsektorn. År 2017 minskade utsläppen från sektorn med 65 425 ton. Minskningen sker i samtliga undersektorer. År 2017 svarade transportsektorn för 42 % av utsläppen. Länets geografi och tunga industri medför mycket transporter.

Sedan 2000 har utsläppen från industrin nästan halverats regionalt. Även utsläppen mellan 2016 och 2017 har minskat regionalt vilket skiljer sig nationellt där det ses en ökning. Stora investeringar i ny teknik har gjorts i länet de senaste åren.¹¹

En uppföljning av de länsvisa energi- och klimatmålen gjordes under 2017.¹² Den visar att målet om minskade utsläpp av växthusgaser med 20 % från medelvärdet för år 2007/2008 nåddes 2014 då minskningen var 21,8 %.

Körsträcka

En gles bebyggelsestruktur ger pendling för arbete och studier vilket ger högre bilanvändning per person än riksgenomsnittet. Ett trendbrott kan dock ses då länets minskning under 2018 är större än den nationella, 12 mil i länet jämfört med 3 mil nationellt. Genomsnittlig körsträcka per bil har minskat konstant sedan 2009.¹³

Trenden har vänt sedan förra året vad gäller påstigningar inom kollektivtrafiken i länet, då dessa ökat något mellan 2017 och 2018.¹⁴

Energianvändning

Nationellt och regionalt minskar användning av bensen medan användning av diesel ökar per invånare.¹⁵ En ökning av antalet kWh för elbilar sker också både nationellt och regionalt. I Gävleborgs län har användningen av fordonsgas ökat sedan 2012. Biogasen står nu för 100 % av användningen och

¹⁰ <http://biodrivmitt.se/>

¹¹ www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-utslapp-fran-industrin/

¹² <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.44f26481161466409d37d6e/1526068074770/2017-2.pdf>

¹³ <http://extra.lansstyrelsen.se/rus/Sv/statistik-och-data/korstrackor-och-bransleforbrukning/Pages/default.aspx>

¹⁴ <https://www.trafa.se/kollektivtrafik/kollektivtrafik/>

¹⁵ <http://extra.lansstyrelsen.se/rus/Sv/statistik-och-data/korstrackor-och-bransleforbrukning/Pages/default.aspx>

uppgår till 987 000 Nm³ år 2017¹⁶. Det regionala bolaget X-trafik är sedan juni 2017 100 % fossilfria.

Många av länets kommuner arbetar aktivt med transporter. Satsningar sker på laddinfrastruktur för elbilar, HVO och biogas.

Massa- och pappersindustrin använder en hög andel förnybar energi i sin produktion. Biobränsleanvändningen i länet är redan stor, vilket gör att det finns en begränsad potential att öka användningen ytterligare.

Bedömning

Länsstyrelsen Gävleborg hoppas att ny energi- och klimatstrategi tillsammans med befintligt åtgärdsprogram ska bidra till minskade utsläpp av koldioxid. Ambitionen är att fortsätta arbetet med att skriva överenskommelser med länets aktörer när ett nytt åtgärdsprogram för miljömålen är beslutat.

Gävleborg har en god potential för vindkraft både på land och till havs. Antalet verk är 2018 196 stycken, total installerad effekt 574 MW.¹⁷ En utökad vindkraftsutbyggnad skulle vara positiv för möjligheten att nå målet.

Det är viktigt att den regionala utvecklingsstrategin tar upp energi- och klimatfrågor på ett bra sätt. Samhällsplaneringen behöver rikta in sig mot transportsnåla lösningar. För att nå klimatmålet krävs till sist en omfattande förändring av de beteende- och konsumtionsmönster som råder i samhället.

¹⁶ <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/energi/tillforsel-och-anvandning-av-energi/leveranser-av-fordonsgas/pong/tabell-och-diagram/leveranser-av-fordonsgas-lansvis-ar-2018/>

¹⁷ https://pxexternal.energimyndigheten.se/pxweb/sv/Vindkraftsstatistik/Vindkraftsstatistik/EN0105_3.px/table/tableViewLayout2/

Frisk Luft

För att nå miljö kvalitetsmålet krävs att luftkvaliteten i tätorter och trafikintensiva områden förbättras. Utsläpp från industrier, trafik och småskalig förbränning (ved- och pelletseldning) behöver minska. Luftföroreningar från andra länder behöver minska.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Gävleborg samverkar med de industrier som ges tillstånd samt utövar tillsyn på för att minska alla luftutsläpp.
- Länsstyrelsen Gävleborg planerar arrangera en dag med föreläsningar och workshop som vänder sig till tjänstepersoner och beslutsfattare i syfte att öka antalet åtgärder som bidrar till minskade luftföroreningar i länet.

Åtgärder på kommunal nivå

I Gävleborgs kommuner har en rad åtgärder utförts sedan förra miljömålsuppföljningen för att få bättre luftkvalitet. Här kan bland annat nämnas:

- Minskad användning av fossilt bränsle.
- Minskad damning genom spolning i samband med sandupptagning.
- Arbete för mer hållbart resande inklusive åtgärder för ökad cykling.
- Arbete med ökad kunskap om luftkvaliteten.
- Arbete med att förbättra luftkvaliteten i planarbetet.
- Olika aktiviteter för att minska otillåten eldning och förbättra utsläppen från vedeldning.

Relativt få mätningar av halterna av luftföroreningar i länet utförs regelbundet. Nio av länets tio kommuner är med i Östra Sveriges Luftvårdsförbund vilket borgar för bättre överblick av luftkvaliteten i länets kommuner¹⁸. Luftvårdsförbundet utför regelbundet mätningar i Gävle i gatunivå och så kallade urbana bakgrundshalter (taknivå Kyrkogatan 4) samt modellerar halter och utför sporadiska mätningar i övriga regionen. Det utförs även några sporadiska mätningar i den nationella övervakningen.

¹⁸ Östra Sveriges Luftvårdsförbund. [Online] <http://www.oslvf.se/>

Åtgärder inom näringslivet

Industrierna som Länsstyrelsen Gävleborg samverkar med i länet strävar efter att minska utsläppen till luft. Bland annat genomförs förbättringar och konverteringar av förbränningsanläggningar från fossil olja till förmån för olika biooljor såsom t ex becolja. Detta medför minskning av nettoutsläppen av koldioxid men medför ibland en liten ökning i utsläpp av svavel och partiklar. Sandvikens kommun arbetar tillsammans med privata aktörer under konceptet "Sandviken Pure Power" med fossilfri energi och fossilfria transporter.

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Luftkvaliteten sett över hela länet är generellt god då majoriteten av preciseringar som mäts nås i större delen av länet. Miljö kvalitetsmålen för NO₂, partiklar, bensen, ozon (O₃) och bens(a)pyren däremot överskrids eller riskerar överskridas lokalt.

Gränsvärdena för NO₂ överskreds i centrala Gävle¹⁹, vilket riskerar att påverka utsatta grupper hälsa negativt. I övriga delar av länet har halterna modellerats, överskridande av miljö kvalitetsmålet beräknas ske i tätorter samt vid tungt trafikerade påfarter. I resterande del av länet beräknas inga överskridande av miljö kvalitetsmålet ske²⁰. De senaste tio åren har halterna av NO₂ legat på samma nivåer trots att reningsteknikerna förbättrats, vilket förklaras av att andelen dieseldrivna fordon har ökat på bekostnad av andra drivmedelsslag.

Gränsvärdena för partiklar (PM10) överskreds i Gävle under 2018¹⁹. I övriga länet har halterna modellerats; i tätorter samt trafikintensiva områden är resultaten jämförbara med dem som uppmättes i Gävle. Miljö kvalitetsmålet för mindre partiklar (PM2.5) har inte undersökts i länet men antas följa samma mönster som PM10.

Miljö kvalitetsmålet för bensen anses nås i större delen av Gävleborg län trots att inga nya mätningar har utförts i länet under året. Däremot finns risk att miljö kvalitetsmålet inte nås i trafikintensiva områden. Historiska data²¹ från Bollnäs, Gävle, Hudiksvall, Ljusdal och Söderhamn visar att halterna har minskat kraftigt sedan början av 1990-talet. Vi den senaste mätningen från 2011 i Hudiksvall överskreds miljö kvalitetsmålet och halterna var som högst under vinterhalvåret. Nationella mätdata visar inte på någon avsevärd minskning sedan 2011 vilket tyder på att minskningen av bensen har avstannat²².

Miljö kvalitetsmålet för bens(a)pyren klarades i Delsbo där mätningar utfördes. Däremot riskerar de överskridas lokalt i trafikintensiva områden och där vedeldning är vanligt. I Ljusdal överskreds miljö kvalitetsmålet då

¹⁹ Burman och Hagberg. Luftkvalitet inom Östra Sveriges Luftvårdsförbund. Mätresultat år 2018. SLB 12:2019.

²⁰ Lindvall. Rapportering av modelldata och objektiv skattning av luftkvalitet år 2018 inom Östra Sveriges Luftvårdsförbunds samverkansområde. SLB 27:2019.

²¹ SMHI, datavärdsrap. [Online] <https://www.smhi.se/data/miljo/luftmiljodata>

²² Naturvårdsverket. [Online] <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Bensen-i-luftgaturum/>.

mätningar utfördes under vintern-våren 2005–2006 när vedeldning är som vanligast.

Miljökvalitetsmålet för marknära O₃ riskerar att inte nås periodvis och lokalt. Mönstret är det samma i hela landet. Halterna har legat på samma nivå de senaste 10 åren i Gävle, Hudiksvall och Jädraås där mätningar utförts mellan 1999 och 2016. På de platser i stadsmiljö och landsbygd där mätningar utförts inom Östra Sveriges luftvårdsförbund har miljökvalitetsmålet överskridits. Naturvårdsverket anser att åtgärdsprogram inte är motiverat. Istället bör åtgärder för att minska utsläppen av ozonbildande ämnen samordnas internationellt. Detta eftersom långväga transporter från kontinenten svarar för huvuddelen av det marknära ozonet i regionen.

Utsläpp av butadien, formaldehyd och korrosion på kalksten har inte undersökts i länet.

Sotpartiklar (10–50 nm) undersöks inte inom ramen för miljökvalitetsmålet Frisk luft, men kopplingen till hälsorelaterade effekter är bättre än för PM 10 och PM 2,5. Sothalter kartlades 2011 i Gävleborgs län och en slutsats var att halterna är jämförbara med Stockholms och Uppsala län²³.

Halterna av luftföroreningar i Gävle hamn var under 2012 låga²⁴, men hamnen har nyligen byggts ut och ytterligare expanderings pågår vilket kan påverka luftkvaliteten.

Småskalig förbränning samt utsläpp från trafik såsom avgaser och via slitagepartiklar till följd av användning av dubbdäck, skapar höga halter av föroreningar lokalt. Mellan 81–90% av länets bilar har dubbdäck vintertid (data från år 2016)²⁵. Länet har också en förhållandevis hög andel småskalig förbränning (pellets- och vedeldning) som bidrar till höga halter av luftföroreningar lokalt. Utsläpp från industrin leder till en försämrad luftkvalitet ur ett större geografiskt perspektiv då skorstenar medför att utsläppen transporteras över ett större område.

Länsstyrelsen Gävleborg bedömer att målet Frisk luft inte kommer att nås till år 2020 i stora delar av länet då halter av undersökta ämnen överskrids. De åtgärder som redan nu pågår behöver fortskrida och utvecklas för att minska utsläppen till luft om miljökvalitetsmålet Frisk luft ska nås. Åtgärder som anses viktigast är de som leder till minskad trafik (med förbränningsmotorer) i tätorter samt trafikintensiva områden, minskade utsläpp från industrier i länet samt minskade utsläpp från småskalig förbränning. Uppföljning av luftkvaliteten i Gävle Hamn är motiverat då hamnen expanderar.

²³ Engström och Nylén. Kartläggning av sothalter i Stockholms, Uppsala och Gävleborgs län. LVF 2015:7.

²⁴ Norman. Luftkvalitet i hamnområden – sjöfartens bidrag. LVF 2013:31.

²⁵ Brydolf. Dubbdäcksandelar i kommunerna inom Östra Sveriges luftvårdsförbund. LVF 2016:17.

Bara naturlig försurning

I delar av länet märks försurningsproblemet tydligt medan andra delar har återhämtat sig relativt väl. I de försurade vattendragen faller pH markant under högflöden och återhämtningen går mycket långsamt. I dessa vatten pågår kalkning.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå

- I de antropogent försurade vattendragen pågår kalkningsverksamhet samt fortlöpande kemisk och biologisk provtagning. Återhämtningen går mycket långsamt i de försurade områdena och i väntan på en naturlig återhämtning kalkas vattendragen. Fokus ligger på vattendrag med bestånd av flodpärlmussla, flodkräfta och lokalt anpassade öringsstammar. Under 2019 bedrevs kalkning i ca 280 vattendrag, sjöar och våtmarker inom 29 kalkningsåtgärdsområden i länet.
- 85 % av kalkningsverksamheten finansieras av statsbidrag.
- Länsstyrelsen i Gävleborg arbetar konstant med att optimera kalkningsverksamheten för att anpassa den till rådande försurningsläge.
- En regional åtgärdsplan för kalkning kommer att vara färdig innan årsskiftet²⁶.

Åtgärder på nationell/regional nivå

- Det pågår ett nationellt forskningsprojekt i syfte att kartlägga de mest försurningskänsliga markerna där uttag av grenar och toppar så kallat GROT-uttag bör begränsas och askåterföring kan rekommenderas vid avverkning²⁷
- Skogsstyrelsen arbetar kontinuerligt med rådgivning vid avverkningar i alla typer av skog, inklusive värdefull natur och försurad skog.

Åtgärder på kommunal nivå samt övriga åtgärder

- Kommunerna finansierar 15 % och är huvudmän för kalkningsverksamheten.
- Ett fåtal fiskevårdsföreningar har själva finansierat kalkning för några mindre sjöar i länet, huvudsakligen *put and take*-vatten.

²⁶ Länsstyrelsens regionala åtgärdsplan för kalkning 2019–23. Länsstyrelsen Gävleborg

²⁷ Utpekande och analys av försurningskänsliga områden. L. Maxe och L-O Lång. SGU.

Tillståndet och målbedömning för miljökvalitetsmålet

Länsstyrelsen Gävleborg bedömer att målet inte uppnås till år 2020, även om få provtagna sjöar i länet är tydligt försurade och om många tidigare försurade sjöar har återhämtat sig relativt väl. Majoriteten av vattendragen har återhämtat sig, men under vårflödena 2011, 2013 och 2018 registrerades kraftiga surstötter i flera vattendrag, vilket lett till ökade kalkningsåtgärder. Vidare förekom kraftiga höstsurstötter 2014 i en del vattendrag. Vattnen uppnår inte god status oberoende av kalkning.

Försurningsläget och försurande nedfall

Försurningsbedömningen för länet grundas främst på modelleringar och vattenanalyser inom kalkeffektuppföljningen. Miljömålet bedömdes tidigare vara uppnått i Gävleborgs län, men senare nationella bedömningar²⁸ har visat att flera vatten (ca 6 procent) är försurade, vilket tyder på kvarvarande problem.

Nedfallet av luftburna svavelföreningar över Sverige har minskat markant sedan 1990-talet. Kväveföreningarna minskar inte i samma utsträckning. Generellt sett är de sydvästra delarna av landet värst försurningsdrabbade²⁹, och den totala kritiska belastningen överskrids fortfarande i delar av länet³⁰. Inga mätningar av försurande nedfall eller markvattenkemi genomförs i länet.

Försurade sjöar och vattendrag

De snörika vintrarna 2011, 2013 och framförallt 2018 bidrog till så kallade *surstötter*, det vill säga kraftiga pH-fall under vårhögflödet. Främst drabbades mindre bäckar och åar belägna i skogsmarker ovan högsta kustlinjen, med tunt jordlager och blockig terräng. Sådana förhållanden påverkar återhämtningen³ samt benägenheten till försurning negativt.

Vid låga pH-värden frigörs metaller, speciellt aluminium, vilken är giftig för bland annat fiskar även i låga koncentrationer. Aluminiumprovtagning har skett i vattendrag under de senaste åren men troligtvis är inte aluminium ett stort problem i Gävleborg men fler prover behövs för att fastställa riskerna.

De vattendrag som uppvisar surstötter bedöms inte uppnå god status enligt vattendirektivet. Enligt vattenmyndighetens bedömning riskerar 242 vattendrag (ca 12 procent) inom länets ansvarsområde att inte nå god status år 2020 på grund av försurning. Osäkerheten är dock stor på grund av databrist.

²⁸ Försurningsläget i Sveriges ytvatten 2010: komplettering till rapport 2011:24. Underlag till utvärdering av miljömålet "Bara naturlig försurning". J. Fölster, S. Valinia. Rapport 2012:5 SLU.

²⁹ Underlag till FU Bara naturlig försurning 2012. Kritisk belastning för skogsmark, trender i markvatten och skogsbrukets inverkan. C. Akselsson, S. Hellsten, S. Belyazid. 2012. IVL.

³⁰ Underlagsrapport: Reviderade beräkningar av kritisk belastning för försurning. 2007. C. Akselsson, J. Fölster.

Svavelnedfallen minskar visserligen, men utvecklingen i miljön bedöms ändå som neutral. Detta på grund av det så kallade ”markminnet” det vill säga kvarvarande försurning i underliggande marklager. Detta märks speciellt efter längre torrperioder följt av kraftig nederbörd då extrema ”höstsurstötter” kan uppträda. Så försurningen märks fortfarande som tidvis låga pH-värden i vattendrag och beror på markminnet (markens svaga återhämtningsförmåga) fortsatt relativt höga kvävenedfall och ett ökat försurningsbidrag ifrån skogsbruket.

En av de försurningskänsligaste arterna är flodpärlmussla. I vattendrag där arten förekommer prioriteras kalkningen. Det bör beaktas att resultat av tidigare års kalkning helt kan spolieras av en enda kraftig surstöt, då denna kan slå ut hela bestånd av en känslig art.

Andelen sur skogsmark i de norra delarna av Sverige bedöms ligga runt 20 procent och skogsbrukets försurningsbidrag bedöms öka, i synnerhet om GROT och stubbuttaget ökar³¹. Även stubbuttag och skogsgödsling påverkar försurningsläget negativt³. Under år 2019 (jan-sep) har 3076 ha anmälts för GROT-uttag, vilket uppskattningsvis utgör 10–15 % av total areal som är anmäld för slutavverkning. Areal anmäld för uttag av stubbar 3 ha. Samrådsarealer för utförande av skogsgödsling är ca 1584 ha, och anmälan rörande 64 ha askåterföring har mottagits⁵ under samma period. De flesta skogliga åtgärder ligger på likartade nivåer som de senaste åren. För att motverka försurningen ifrån skogsbruket framhålls nödvändigheten av askåterföring, vilken bedöms öka i länet på lång sikt. Sannolikt krävs fler åtgärder för att motverka den negativa försurningsutvecklingen i skogsmarken i framtiden. Skogsbruket har generellt stor påverkan på försurningsläget och återhämtningen. Därför är det viktigt att försöka begränsa de negativa effekterna, till exempel genom att begränsa uttaget av GROT på försurningskänsliga marker.

Det finns ett begränsat lagstöd för ekonomiska ersättningar enligt skogsvårdslagen. Det leder till att miljöhänsynen vid många avverkningar blir lidande. Arbetet med att ta hänsyn vid avverkningar i försurningskänsliga marker bör utvecklas. Det vore önskvärt med markkemiska provtagningar för övergripande försurnings- och övergödningsbedömningar i länet.

³¹ T. Jonsson. Gävleborgs distrikt, Skogsstyrelsen, emailkonversation. 2018-10-01.

Giftfri miljö

För att nå miljömålet krävs kraftiga åtgärder på internationell och nationell nivå. Trenden med ökande kemikalieanvändning måste vändas. Utsläppen från samhällets alla sektorer måste minska. Fler förorenade områden måste saneras.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

Länsstyrelsen Gävleborg arbetar kontinuerligt med att minska den totala föroreningspåverkan. Detta utförs genom tillsyn, tillstånd och åtgärdsarbete och i samverkan och samarbete med externa aktörer på bland annat följande sätt:

- Sammanställningar av data kring miljögifter i länet.
- Kartläggning och åtgärder av förorenade områden.
- Samarbete med tullen, polisen och tillsynsmyndigheter.
- Tillsynsvägledning för kommunala tillsynsmyndigheter.
- Medverkan i kommunernas planarbete och bevakning gällande att försiktighetsåtgärder och miljö kvalitetsnormer följs.

Åtgärder på kommunal nivå

Kommunerna i Gävleborgs län utför mycket arbete med syfte att nå Giftfri miljö. Detta utförs bland annat på följande sätt:

- Informationskampanjer om insamling av farligt avfall.
- Upphandlingar som resulterar i inköp av miljövänligare produkter.
- Arbeta med Giftfri förskola och certifiering av förskolor enligt Grön flagg.
- Öka andelen ekologisk mat.
- Inventering av och åtgärder för enskilda avlopp.
- Ökad användning av icke kemiska bekämpningsmedelsmetoder.
- Arbete med sanering av förorenade områden.

Åtgärder inom näringslivet

Medvetenheten och strävan att minska miljöpåverkan får större rum inom industrin för varje år och kan sammanfattas bland annat genom följande åtgärder:

- Lantbrukets användning av växtskyddsmedel har minskat och lantbrukarna utbildar sig kontinuerligt för bättre hantering av bekämpningsmedel.
- Många företag och industrier har ett ständigt förbättringsarbete för att minska utsläpp och kemikalier.

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Kända miljögiftsproblem i Gävleborgs län innefattar bland annat höga halter av kvicksilver (Hg) i fisk, dioxiner i fet fisk samt metaller och andra så kallade klassiska miljögifter i mark, vatten och sediment. Statusklassningen inom vattenförvaltningen visar att flera yt-, och grundvattenförekomster inte uppnår god kemisk status³². Den visar också att ju mer föroreningar som undersöks desto mer överskridanden av miljö kvalitetsnormer identifieras. Länsstyrelsen i Gävleborg har identifierat ca 2500 platser där förorenade områden kan förekomma och fler platser identifieras fortlöpande³³. Hg i fisk anses minska svagt sedan 1960-talet³⁴. Halterna ligger kring eller strax under gällande gränsvärde för human konsumtion (0,5–1 mg Hg/kg) men över gällande gränsvärde för god kemisk status (0,02 mg Hg/kg). Halterna av dioxin i strömming längs Gävleborgs kust har gått ned men överskrider EU:s gränsvärde. Miljögifterna härstammar både från punktutsläpp som dagvatten, reningsverk och industrier samt diffusa källor som atmosfärisk deposition och trafik.

Det pågående arbete med lagstiftning är ett viktigt arbete för att komma vidare med kemikaliefrågorna. Detta arbete sköts i huvudsak på nationell och internationell nivå men det är viktigt att hänsyn tas till regionala aspekter. Ökad information om den europeiska lagstiftningen REACH är nödvändig, likaså anpassad tillsyn till densamma. En aspekt som förenar befintlig lagstiftning är att de alla strävar efter att fasa ut de farligaste kemikalierna eller de som riskerar att orsaka mest skada. Detta är dock inte tillräckligt ur flera aspekter. Lagstiftningen hanterar endast en begränsad del av kemikalieproblematiken, och det saknas generellt en diskussion i samhället om vilka negativa effekter av kemikalier som vi vill undvika. Vår kunskap om miljögifter och dess effekter är mycket mindre än vår okunskap – vi har inte möjlighet att förutse vilka effekter som uppkommer i människa och miljö av den komplexa blandningen av kemikalier som vi utsätts för.

32 Vatteninformation Sverige. [Online] <http://viss.lansstyrelsen.se/>

33 Förorenade områden i Gävleborgs län, Regionalt program 2015-2017. Länsstyrelsen Gävleborg Dnr 577-5087-14, 2014.

34 Half a century of changing mercury levels in Swedish. Åkerblom, S, *Ambio*, 2014, Vol. 43:91-103.

Dessutom blir komplexiteten än större om alla stressorer som bidrar till negativa effekter beaktas. Därför är kanske den viktigaste åtgärden att våga utmana lagstiftningen som finns och driva försiktighetsprincipen hårdare, samt att hela tiden sträva efter att minska utsläppen av de som är eller misstänks vara miljöskadliga ämnen, men även minska de totala utsläppen.

Industrin behöver arbeta mer med att ständigt sträva efter att ersätta farliga kemikalier med mindre farliga samt med att minska de totala utsläppen. Andelen ekologiskt odlad areal har ökat de senaste åren och utgjorde 2014 drygt 25 procent av den totala åkerarealen. Andelen ekologiskt odlad mark i Gävleborgs län är högre än riksgenomsnittet. Inom lantbruket är det viktigt att optimera bekämpningsmedelsanvändningen och minska spridning till omgivande miljö genom samverkan med berörda aktörer och åtgärder på landskapsnivå som t.ex. fasta skyddszoner i odlingslandskapen. Rådgivning, dialog och samverkan mellan berörda aktörer ses som viktiga verktyg. Kartläggning av förorenade områden behöver fortsätta för att underlätta arbetet med att utföra saneringsåtgärder.

Störst påverkan på miljön sker i närhet till av människan exploaterade miljöer såsom städer, industrier och vägar. Utsläppen sker således på grund av människans sätt att leva. Vissa kemikalier tas om hand via avfallshantering eller reningsverk medan andra sprids ut lokalt, regionalt eller globalt. Fler åtgärder på alla nivåer i samhället, nationellt och internationellt krävs därför för att nå miljökvalitetsmålet. Det krävs också en omställning i samhället där människan agerar hållbarare och lär sig hushålla med jordens resurser. Länsstyrelsen Gävleborg bedömer att målet om en Giftfri miljö inte är möjligt att nå till 2020. För att nå miljömålet överhuvudtaget krävs kraftiga åtgärder och omställningar på internationell och nationell nivå. En hel del åtgärder pågår i länet och dessa behöver utvecklas och fortskridas. Utvecklingen i länet bedöms i år som neutral.

Säker strålmiljö

Antalet nya fall av hudcancer fortsätter att öka i länet. För att nå målet krävs information om risker med solning och att sola i solarier samt en attitydförändring till solande. Halterna av radioaktiva ämnen i miljön fortsätter generellt att vara låga. Läget i Gävleborg för målet om en säker strålmiljö är i stort sett jämförbart med nationell nivå.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå

- Flera kommuner, främst längs med kusten, har under lång tid påverkats av följderna av radioaktivt nedfall från Tjernobyl-olyckan. Länsstyrelsen Gävleborg sammanställer med jämna mellanrum de kommunmätningar av cesiumhalter i livsmedel som görs i länet.³⁵

Åtgärder på kommunal nivå

- Några kommuner i länet följer fortfarande halterna av cesium i svamp och bär genom egna prover eller genom att erbjuda kostnadsfria mätningar åt kommuninvånarna.
- Många kommuner arbetar aktivt med att förebygga barns exponering för UV-strålning genom att granska anmälningar av nya förskolor och skolor, samt inventerar och utrustar kommunala lekplatser med solskydd.³⁶ En del kommuner jobbar även med tillsyn av verksamhetens egenkontroll, där de kontrollerar att rutiner finns för att barnen inte ska utsättas för onödig UV-exponering.
- Ett flertal av länets kommuner jobbar även med tillsynen av solarier för att minska onödig exponering av UV-strålning.

³⁵ Läsprogram miljöövervakning

https://www.lansstyrelsen.se/download/18.6ae610001636c9c68e5162ac/1527239372573/L%C3%A4nsprogram%20RM%C3%96%202015-2020_XI%C3%A4n.pdf

³⁶ Uppgifter insamlade i samband med handläggarräffar Gunnar Hägg Länsstyrelsen Gävleborg

Tillståndet och miljöbedömning

Samma åtgärder behövs på regional nivå som på nationell. Det handlar till stor del om att förändra beteenden och attityder till solning.

Fortsatt arbete för ändrade solvanor

Det tar lång tid att förändra beteenden och attityder. För att nå målet krävs information om risker med solning och att sola i solarier. Det krävs samarbete mellan myndigheter och andra aktörer för att öka kunskapen och hitta vägar till informations-spridning. Individens beteende är en viktig faktor till exempel när det gäller exponering för UV-strålning.

För att minska solariesolandet bör kommunerna inte erbjuda solarier på sina friskvårdsanläggningar i enlighet med strålsäkerhetsmyndighetens rekommendationer. Strålskyddstillsyn av solarier bör genomföras av kommunerna regelbundet.

För att målet ska kunna nås behöver information om solstrålningens negativa effekter ges till föräldrar, förskole- och skolpersonal och andra som har kontakt med barn. Det är också viktigt att planerare, arkitekter och byggare har kunskap och får information om hur utemiljöer för barn ska utformas. Fortfarande byggs och renoveras lekmiljöer för barn utan att det skapas skuggplatser att vistas i då solen är som starkast.

Utöver information som höjer kunskapen hos allmänheten ska myndigheterna se till att det skapas förutsättningar för individen att, utan alltför stor ansträngning, själv kunna minska sin exponering för UV-strålning. Kommunerna behöver skapa dessa miljöer på badstränder, lekplatser, skolor etc. Länsstyrelsen Gävleborg kan i viss mån bevaka att detta görs genom granskning av fysiska planer.

En svårighet i arbetet är att det tar lång tid att utveckla hudcancer, i vissa fall decennier, vilket innebär att antalet hudcancerfall kan fortsätta öka även en lång tid efter att exponeringen för UV-strålning har minskat.

En fortsatt analys av riskgrupper, deras attityder och solvanor ökar möjligheten till mer effektiva kommunikationsinsatser och på sikt ett förändrat beteende. Exempel på sådana riktade kommunikationsinsatser är ”Solvett” som ingår i simundervisningen (Livräddningssällskapet och SSM), kortfilmen 450 nyanser av rött på webbsidan Youtube (Strålsäkerhetsmyndigheten) och Appen Min soltid (Strålsäkerhetsmyndigheten).

Radioaktiva ämnen

Halterna av radioaktiva ämnen i miljön fortsätter generellt att vara låga. Halterna av cesium-137 från Tjernobylolyckan kommer att minska ytterligare, dels på grund av att aktiviteten minskat genom fysikaliskt sönderfall, dels till följd av att återstående radioaktivt cesium trängt ned i marken. Delar av Gävleborg drabbades extra mycket av olyckan och idag kan det fortfarande förekomma höga halter cesium i svamp och vissa vilt.

Elektromagnetiska fält

Allmänhetens totala exponering för EMF (elektromagnetiska fält) bedöms inte ha ökat under de senaste åren och de uppmätta värdena ligger långt under gällande referensvärden för allmänheten. Teknisk utveckling och nya tillämpningar kan både öka och minska exponeringen framöver. Läget är detsamma på regional som på nationell nivå.

Stråldoser

Stråldoserna till allmänheten från enskilda verksamheter bedöms i Gävleborg liksom i övriga landet vara försumbara.

Ultraviolet strålning

Regionen följer årligen upp antal nya fall av hudcancer. Statistiken visar att hudcancerfallen fortsätter att öka i länet. De solvanor vi har idag yttrar sig i cancerfall under lång tid framöver. Att minska exponeringen för UV-strålning är svårt, eftersom det kräver en förändring av människors livsstil, beteenden och attityder kring exempelvis utseende och solande.

En 18-årsgräns för solning i solarier rekommenderas av centrala myndigheter. Sedan våren 2010 rekommenderar Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) att kommuner inte erbjuder allmänheten möjlighet att sola solarium i kommunens simhallar, fritids- gym- eller sportanläggningar. I Gävleborg har åtta av tio kommuner och vissa privata friskvårdsaktörer tagit bort solarierna på sina anläggningar vilket är positivt för att på sikt kunna nå målet.

Övrig strålning

Gällande exponering för elektromagnetiska fält från kraftledningar bevakar Länsstyrelsen Gävleborg i sina remissvar till Energimyndigheten att allmänheten inte utsätts för onödig exponering vid nya ledningskoncessioner. Även i länsstyrelsens granskning av kommunernas fysiska planer bevakas att nybyggnationer inte sker för nära kraftledningar i enlighet med SSM:s försiktighetsprincip. Detta arbete behöver fortsätta.

Länsstyrelsen Gävleborg sammanställer med jämna mellanrum de kommunmätningar av cesiumhalter i livsmedel som görs i länet. Detta arbete kommer att fortsätta för att behålla kunskapen om hur snabbt halterna av cesium avtar.

Enligt SSM behöver såväl sjukvård som industri utveckla sitt strålsäkerhetsarbete vilket får förutsättas gälla även på regional nivå.

Skyddande ozonskikt

Användningen av ozonnedbrytande ämnen minskar kontinuerligt och det är möjligt att nå målet. Lagar och regler på nationell och internationell nivå har varit och är helt avgörande för att ozonnedbrytande ämnen minskar.

Åtgärd för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå

- Länsstyrelsen Gävleborg har gjort en kartläggning av de avfallsflöden som finns inom länsstyrelsens tillsynsområde för gränsöverskridande avfallstransporter.³⁷
- Länsstyrelsen Gävleborgs resurser för tillsyn av gränsöverskridande avfallstransporter har även ökat sen tidigare år.
- Länsstyrelsen Gävleborg är även sammankallande i länets miljöbrottsamverkan, där en av ambitionerna är att öka tillsynen av nationella avfallstransporter samt arbeta för att minska illegala avfallstransporter.

Åtgärder på kommunal nivå

- Alla kommuner jobbar med uppföljning och tillsyn av köldmedier.³⁸
- Tillsyn av nationella avfallstransporter är även något som kommuner diskuterat att försöka komma ut på mer inför kommande år.
- Ozonnedbrytande ämnen finns även kvar i produkter långt efter att de producerats. Utsläppen är därför starkt beroende av hur vi omhändertar vårt avfall. Flertal kommuner inom länet arbetar aktivt med information om rätt omhändertagande av byggavfall i samband med rivningslov.² Denna information har i flera kommuner tagits fram genom samarbete mellan bygglovsavdelningen och miljö och hälsoskyddsavdelningen.

Åtgärder inom näringslivet

Återvinningsstationerna arbetar aktivt för att minska stölder och på så vis förhindra utsläpp genom felaktig avfallshantering.

³⁷ Muntlig information: Emma Meijer Bååth Länsstyrelsen Gävleborg

³⁸ Sammanställning av inkomna svar från länets kommuner

Övriga åtgärder

På regional och nationell nivå har användningen av ozonnedbrytande ämnen stadigt minskat till följd av lagstiftning och internationella överenskommelser enligt Montrealprotokollet.³⁹ Koncentrationen av ozonnedbrytande ämnen minskar nu i atmosfären. Ozonuttunningen har avstannat och forskarna bedömer att det kan gå att börja se en ökning av ozonskiktet till år 2020.

Tillståndet och målbedömning

Det är möjligt att nå miljö kvalitetsmålet inom en generation med redan vidtagna och planerade åtgärder. Lagar och regleringar på nationell och internationell nivå har varit helt avgörande för att utsläppen minskat.

Utsläppen fortsätter minska

Utsläppen, liksom halterna i stratosfären, av ozonnedbrytande gaser minskar, dock med undantag för HCFC och lustgas.⁴⁰ Utsläppen minskade mycket kraftigt mellan 1988 och 1990, beroende på införda regleringar som medförde en snabb minskning av användningen av CFC. År 1990 var de totala utsläppen av CFC ca 1 400 ton. Fram till 2018 bedöms utsläppen ha minskat med cirka 90 procent.⁴¹

Uttunnat ozonskikt

Ozonskiktet är allra tunnast över Antarktis. "Ozonhålet" uppstår på våren, då solen sätter fart på ozonnedbrytningen med hjälp av de föroreningar som har samlats under vinterhalvåret.³ Tidvis är ozonmängden i stratosfären över Antarktis drygt 70 procent lägre än normalt. Mindre men ändå anmärkningsvärda uttunnningar har flera gånger på senare år noterats över Sverige, främst på våren. Mycket tyder nu på att ozonskiktet inte längre minskar och att en återhämtning är på väg tack vare de internationella överenskommelserna.

Även om miljö kvalitetsmålet bedöms kunna nås finns osäkerheter, både i vetenskapliga data och på grund av naturliga variationer i ozonskiktets tjocklek. Prognoserna kompliceras också av mekanismer i atmosfären som hänger ihop med växthuseffekten. Enligt de senaste internationella rönen verkar den dominerande effekten av dessa mekanismer bidra till återväxten av ozonskiktet.

³⁹ SMHI <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/meteorologi/ozon-1.3824>

⁴⁰ Nationella utsläpp av CFC <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/skyddande-ozonskikt/nationella-utslapp-av-cfc/>

⁴¹ Nationella utsläpp av Lustgas <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/skyddande-ozonskikt/lustgasutslapp/>

Regionala aspekter

Det bedrivs ingen regional miljöövervakning kring ozonnedbrytande ämnen. Vi vet dock att dessa ämnen finns kvar i produkter långt efter att de producerats. Utsläppen är därför starkt beroende av hur vi omhändertar vårt avfall. Det krävs fortsatt tydlig information, även på regional nivå, till företag och allmänhet om hur man bäst tar hand om avfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen. Fortsatt tillsyn på kommunal och regional nivå av användningen av köldmedier är också viktig.

Resurser till tillsyn är avgörande för att kontrollera avfallshanteringen och minska utsläppen av ozonnedbrytande ämnen. Det behövs också resurser för att ta fram och sprida information till företag och allmänhet om hur man bäst tar hand om avfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen.

Ozonskiktet skyddar livet på jorden genom att filtrera bort en del av den skadliga UV-strålningen från solen. Därför innebär det en fara när ozonskiktet bryts ned och tunnas ut. Hos människor ökar risken för till exempel hudcancer, nedsatt immunförsvar och starr. Regionala data för UV-strålning saknas. Vi vet att antalet nya hudcancerfall fortsätter att öka i länet, ökningen är dock lägre än i Sverige som helhet. Det ökade antalet hudcancerfall är allvarligt men förklaras i Sverige främst av hälsofarliga solvanor.⁴²

⁴² Hudcancerfall <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/saker-stralmiljo/hudcancerfall/>

Ingen övergödning

Gävleborgs län har framför allt övergödningssproblem vid kusten. Utsläppen av fosfor och kväve till vatten samt luftutsläpp från industrier, avloppsreningsverk, jordbruk och trafik har dock minskat under senaste åren. Målet är svårt att nå till 2020 även om åtgärdstakten skulle öka drastiskt.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå

- Vattenmyndigheten i Bottenhavets vattendistrikt har beslutat om ett åtgärdsprogram i syfte att nå miljö kvalitetsnormerna i länets alla vattenförekomster. Då flera av dessa är tillsynsinriktade, kräver de dock mer resurser för att kunna genomföras. Åtgärdsarbetet måste ske i samverkan mellan ansvariga myndigheter och övriga berörda aktörer, och bedrivs utifrån ett avrinningsområdesperspektiv. Beslut om åtgärdsprogram för vattenförvaltning med rapportering till EU, fattades i oktober 2016. Behovet av nationell vägledning är stort.
- Rådgivningen genom Greppa Näringen ger länets lantbrukare ökad kunskap för att komma till rätta med såväl läckage av näringsämnen som bekämpningsmedel⁴³.
- Under 2018 – 2019 har Länsstyrelsen Gävleborg fortsatt att bevilja pengar för Lokala Vattenvårdsprojekt (LOVA). Totalt har 45 % av pengarna gått till övergödningssrelaterade åtgärdsprojekt⁴⁴.
- Genom landsbygdsprogrammet (2014 – 2020) kan man söka pengar för att anlägga eller restaurera våtmarker och dammar för biologisk mångfald. Under 2018 och första halvan av 2019 så har Länsstyrelsen Gävleborg beviljat två ansökningar. Ytterligare två projekt har startat under samma period⁴⁵.

Åtgärder på kommunal nivå

2018 beräknades antalet enskilda avlopp i länet till drygt 35 000 och kommunerna uppskattade att ca 20 % av dessa inte uppfyller kraven i miljöbalken. Kommunerna beräknar att ca 400 enskilda avlopp i länet åtgärdades under 2018, antingen med ny enskild lösning eller genom anslutning till kommunalt reningsverk.

Både länsstyrelse och kommuner arbetar utifrån respektive organisations förutsättningar och rådighet med att förbättra större avloppsreningsverk (ARV).

⁴³ <http://greppa.nu/om-greppa/regionalt/gavleborg.html>

⁴⁴ Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁴⁵ Enheten för jordbruk och djur, Länsstyrelsen Gävleborg

- Häggesta reningsverk renoveras⁴⁶.
- Ljusdals AVR byggdes om under 2018 och justeras under 2019. Färila AVR togs ur drift årsskiftet 18/19, och vattnet renas i Ljusdal, vilket leder till mindre påverkan på älven än vid tidigare behandlingar i Färila⁴⁷.
- Söderhamns kommun deltar i ett EU-projekt (NOAH) som går ut på att minska påverkan från avloppssystemet vid breddning.

Andra övergödningrelaterade åtgärder inom kommunerna

- Söderhamn kommun tillsammans med VA-huvudmannen håller på att jobba fram en handlingsplan till dagvattenstrategin med målet att minska belastningen från dagvatten på avloppsnätet i befintliga ledningssystem.
- Bollnäs kommun har beslutat en ny dagvattenpolicy.
- Genom LONA-projekt har mätningar och studier av Söderålaåns vattenkvalitet genomförts genom mätning av näringsämnen och sedimentationstransport samt att förslag på åtgärder har tagits fram⁴⁸.
- Kommunala bolaget Ljusdals Renhållning har stängt ner två slamlaguner under året, lokaliserande i Bränta och Korskrogen. Slammet går nu till Reningsverket i Ljusdal⁴⁹.
- Andelen åtgärdade pumpstationer i Gävle kommun som är utrustade med provtagningsmöjlighet och bräddflödesberäkning har ökat till 90 %, en ökning med 6 % från 2017
- Bollnäs kommun utreder potentiella våtmarksområden, och ett projekt om skonsam muddring ska påbörjas.

Åtgärder inom näringslivet

Massaindustrin är fortfarande en av de största punktkällorna när det gäller utsläpp av närsalter till Gävleborgs kustvatten. Stora investeringar i rening har gjorts i flera av dessa industrier. Ändå stod massaindustrin år 2018 för omkring 20 ton (~70%) av fosforutsläppen från tillståndspliktig verksamhet i länet⁵⁰.

⁴⁶ Bollnäs kommun

⁴⁷ Ljusdal kommun

⁴⁸ Bollnäs kommun

⁴⁹ Ljusdal kommun

⁵⁰ <https://smp.lansstyrelsen.se/>

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Länsstyrelsen Gävleborg bedömer att målet inte nås till 2020 med idag beslutade eller planerade styrmedel. Utvecklingsriktningen för tillståndet i miljön är neutral och fler åtgärder för att minska utsläppen krävs för att nå miljö kvalitetsmålet.

Status i sjöar, vattendrag och kustvatten

Vattenmyndighetens bedömning är att 90 vattendrag (ca 7 %), 53 sjöar (ca 9 %) och 9 kustvatten (ca 30 %) i Gävleborgs ansvarsområde riskerar att inte nå god status år 2020 på grund av övergödningssproblem⁵¹. Osäkerheten i denna bedömning är dock mycket stor på grund av brist på dataunderlag.

I Gävleborgs län transporterades under 2018 ungefär 70 ton fosfor och ca 2500 ton kväve till Bottenhavet från vattendrag. Till det tillkommer utsläpp från reningsverk och industrier med direkta utsläpp till havet vilket uppgick år 2018 till ca 25 ton fosfor och kring 800 ton kväve⁵². Den sammanlagda utsläppsmängden från samtliga tillståndspliktiga verksamheter i länet uppgick år 2018 till närmare 30 ton fosfor och 1120 ton kväve⁵³.

Avloppsreningsverk och massaindustrier står för stora utsläpp av fosfor och kväve till vatten. Från avloppsreningsverk sker större delen av utsläppen vid breddning.

Utöver kustvattnen är problemen med övergödning inte stora i Gävleborg. Lokalt kan dock tillförsel av näringsämnen från åkermark och enskilda avlopp ändå bidra till negativa effekter på sjöar och vattendrag. Vattenmyndighetens bedömning av vattnets status indikerar att övergödningssproblemen i inlandsvatten framförallt finns i Gavleåns avrinningsområde i området kring Storsjön, i de nedre delarna av Ljusnans avrinningsområde, kring Sördellen samt i de nedre delarna av Delångersåns och Harmångersåns avrinningsområde.

Trots att närsaltsutsläppen från industrier, avloppsreningsverk och jordbruk har minskat under senare år har inte belastningen på havet minskat med samma andel. Detta kan delvis förklaras med att vattenföringen varierar mellan olika år.

De senaste analyserna av miljöövervakningsdata indikerar att en tredjedel av länets kustvatten har övergödningssproblem. I de flesta av dessa fjärdar finns ingen avtagande trend i växtplanktonbiomassa, även om fosforhalten minskat de senaste åren. Förekomsterna av blåstång och smaltång i södra delen av länets försvann nästan helt runt år 2010 vilket kan ha naturliga orsaker eller bero på mänsklig påverkan. Under de senaste tre inventeringarna har dock tecken på en svag återhämtning i Gävlebukten observerats i form av nyetablerad tång.

Det är nödvändigt att miljöövervakningen av vatten och verksamhetsutövares egenkontroll utvecklas för att kunna bedöma vilken status våra

⁵¹ <https://viss.lansstyrelsen.se/>

⁵² <https://vattenwebb.smhi.se/modelregion/>

⁵³ <https://smp.lansstyrelsen.se/>

vattenförekomster har samt för att följa upp effekterna av genomförda åtgärder.

Levande sjöar och vattendrag

Miljön är kraftigt påverkad i de flesta av länets vatten. De vanligaste problemen är vandringshinder, flottningsrensade vattendrag samt förändrade vattenflöden. Målet är svårt att nå till 2020 även om åtgärdstakten skulle öka drastiskt.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå

Länsstyrelsen Gävleborg arbetar genom tillsyn och aktivt åtgärdsarbete för att förbättra livsmiljöer och vattenflöde i länets sjöar och vattendrag. En annan viktig del i arbetet är att skydda viktiga natur- och kulturvärden.

Strukturer, vattenflöden och återställda livsmiljöer

- Uppföljning av fiskvägar, trumbyten, fiskevillkor samt egenkontroll för kraftverksägare⁵⁴.
- En större inventering av vägtrummor inom Testeboåns avrinningsområde har genomförts och inventering i Skärjån och Hamrångeån har påbörjats⁵⁵.
- En ansökan om tillstånd för restaurering av Galvån har lämnats in till domstol och samråd har hållits inför tillståndsansökan för att åtgärda vandringshindren vid Långrösten och Lillrösten⁵⁶.
- Samverkan inför omprövningar i enlighet med nationella planen för miljöprövning av vattenkraften, NAP⁵⁷.
- Et projekt för biotoprestaurering och utläggning av lekgrus har genomförts i Nedre Tälningån⁵⁸.
- Biotoprestaurering har genomförts i Harmångerån, Gnarpån och Annån⁵⁹.
- Två vandringshinder har åtgärdats i Trödjeån⁶⁰.

⁵⁴ Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁵⁵ Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁵⁶ Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁵⁷ Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁵⁸ Enheten för landsbygd och tillväxt, Länsstyrelsen Gävleborg

⁵⁹ Enheten för landsbygd och tillväxt, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶⁰ Enheten för landsbygd och tillväxt, Länsstyrelsen Gävleborg

- I Testeboån har restaurering av sista delen av Långforsen genomförts⁶¹.
- Totalt har 34 % av pengarna inom Lokala Vattenvårdsprojekt (LOVA) gått till vattendragsrestaurering⁶².

Bevarade natur- och kulturvärden

- Hångelån som ingår i det 1900 ha stora Måndagsskogarnas naturreservat skyddades i februari 2019. Med detta skyddas 20 km av vattendraget inklusive biflödet Girsbäcken⁶³.
- Arbete med skyddandet av Ängerån har fortsatt även under 2019 genom nya avtal och preciseringar av avgränsningen⁶⁴.
- Förslaget till skydd av de limniska objekten Håmansmaren och Lundbosjön har varit på remiss och avses beslutas senare under året⁶⁵.
- En modell har tagits fram för att skapa användarvänliga kulturmiljöunderlag i samband med biotopåtgärder i vattendrag. Tanken är att underlagen ska vara användbara och begripliga för alla som är inblandade i åtgärderna. Modellen har hittills testats i en handfull vattendrag (bl.a. Gavleån, Nedre Tälningån och Västersjön) med positiv respons⁶⁶.
- En modell för kulturmiljöunderlag till vattenkraftverk som ska ingå i den nationella planen för miljöprovning av vattenkraften är under framtagande⁶⁷.

Övriga åtgärder

Länsstyrelsen Gävleborg fortsätter arbetet med förorenade områden eftersom föroreningar riskerar läcka ut i länets vattendrag. Det finns förhöjda halter av föroreningar i sediment i anslutning till vissa gamla industrier.

- Sandane industrideponi blev täcktes under 2018.
- Förorenade områden vid Gävle Galvan har täkts över, samt att lakvatten filtreras nu genom ett filter. Vid provtagning, har halten av zink minskat radikalt⁶⁸.
- Efterbehandlingsåtgärder genomförs för närvarande vid ett av länets mest prioriterade områden, Iggesund Hårdkrom⁶⁹.

⁶¹ Enheten för landsbygd och tillväxt, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶² Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶³ Enheten för naturvård, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶⁴ Enheten för naturvård, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶⁵ Enheten för naturvård, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶⁶ Enheten för samhällsutveckling, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶⁷ Enheten för samhällsutveckling, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶⁸ Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁶⁹ Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

- Under 2017 påbörjades behandling av grundvatten som förorenats av den tidigare förkromningsverksamheten. Detta är fortfarande ett pågående arbete⁷⁰.

Länsstyrelsen Gävleborg omfattas av rådgivning inom projektet Greppa Näringen sedan 2010⁷¹. Denna rådgivning utvecklas kontinuerligt i syfte att ge länets lantbrukare ökad kunskap för att komma till rätta med såväl läckage av näringsämnen som bekämpningsmedel. För att minska problem med övergödningen bör också arbetet med att åtgärda enskilda avlopp förstärkas. För mer information se under miljömålet ”Ingen övergödning”.

Kalkningsverksamheten i länet finns redovisad under miljömålet ”Bara naturlig försurning”.

Åtgärder på kommunal nivå

Strukturer, vattenflöden och återställda livsmiljöer

- Kommunerna i länet arbetar också aktivt för att förbättra vattenflöden och livsmiljön för vattenlevande organismer. Detta sker inom kommunerna men också genom samverkan mellan kommunerna.
- Kommunerna Hudiksvall, Söderhamn och Gävle deltar i projekt för att återskapa naturvärden i Skärjåns vattensystem och som mynnar i havet vid Axmar brygga. Sportfiskarna genomför dessa återställningsprojekt för lekomyråden för fisk i området.
- Ett stort vandringshinder har tagits bort och en naturtröskel har anlagts i Bollnäsströmmarna. Nedströms har en 150 m sträcka flottledsåterställt i samarbete med Fortum och Bollnäs fiskevårdsförening, samt Bollnäs Fiskevårdsområdesförening⁷².
- Vid Kvarndammen/Kvarnforsen i Galvån har det byggts ett inlöp för att kunna ta tillvara ett kulturvärde, möta markägarens önskemål och få en fungerande faunapassage⁷³.
- Biotopåterställning efter flottledsrensning i Leån, Brinnasån⁷⁴ och Testeboån⁷⁵.
- Liknande biotopåterställning samt utrivning av raserad damm har genomförts i Västersjön i Los⁷⁶.
- Uppbyggnad av sjötröskel i utloppet av Hägenlamsmýren i Hamra⁷⁷.

⁷⁰ Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁷¹ <http://greppa.nu/om-greppa/regionalt/gavleborg.html>

⁷² Bollnäs kommun

⁷³ Bollnäs kommun

⁷⁴ Ljusdal kommun

⁷⁵ Ockelbo kommun

⁷⁶ Bollnäs kommun

⁷⁷ Bollnäs kommun

- Tröskel och fisktrappa vid Malmjärn har slutbesiktats⁷⁸.
- Vid Storsjön - Tärnbräck har det gjorts förbättringsplats för gädda⁷⁹.
- Arbetet med Gopån mellan Gopen och Lingan har fortsatt (LOVA-projekt), med återställning av hela sträckan och borttagning av vandringshinder⁸⁰.

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Påverkan på sjöar och vattendrag är fortsatt hög och merparten av vattnen i länet har problem relaterade till mänskliga aktiviteter, både pågående och historiska. De historiska spåren utgör samtidigt kulturmiljöer som är en del av vattendragens värde. Länsstyrelsen Gävleborg bedömer att målet inte kommer att nås till 2020. Utvecklingen i miljön som helhet bedöms vara svagt positiv.

God ekologisk och kemisk status

God status nås bara i en tredjedel av sjöar och en femtedel av vattendragen⁸¹. De viktigaste problemen är vandringshinder, morfologiska förändringar, flödesförändringar pga. reglering och rensning samt förorening och övergödning. Dessutom har alla vatten höga halter av kvicksilver och PBDE (flamskyddsmedel). Flera sjöar och vattendrag uppnår inte heller god kemisk status pga. miljögifter, främst metaller.

Strukturer och vattenflöden

Trots stora problem så går utvecklingen i rätt riktning inom flera områden. Restaureringsåtgärder i fysiskt påverkade vattendrag görs årligen av kommuner och andra organisationer vilket gör att livsmiljön för organismer som är beroende av vatten blir bättre. I länet finns över 2500 vandringshinder varav ca 30 åtgärdas varje år. Arbetet går långsamt på grund av bristande resurser och eftersom problemen är mycket omfattande åtgärdas endast en liten del varje år. Dessutom saknas resurser till inventering av kulturlämningar. Att kulturmiljö på Länsstyrelsen Gävleborg nu jobbar fram ett underlag på kulturlämningar kommer underlätta arbetet med att prioritera och hantera de miljöer som kräver särskild hänsyn för att bevara kulturmiljön. Det långsamma åtgärdsarbetet är problematiskt då det blir allt mer tydligt att de största vattenmiljöproblemen i länet är olika former av fysiska ingrepp i vattenmiljön.

Lagstiftning och praxis gällande vattenverksamheter förhindrar och bromsar i dagsläget utvecklingen av miljöanpassning inom vattenkraften, vilket är ett måste för att miljömålet ska kunna nås. Samtidigt måste lagstiftningen anpassas och resurser tillsättas för att skydda kulturmiljövärden.

Huvudprincipen bör vara att de verksamheter som har en påverkan på vattenmiljön också har en lagstadgad skyldighet att vidta skyddsåtgärder enligt ”förorenaren- betalar-principen”.

⁷⁸ Hofors kommun

⁷⁹ Sandviken kommun

⁸⁰ Ljusdal kommun

⁸¹ <https://viss.lansstyrelsen.se>

Hotade arter

Gävleborg är en del av flodpärlmusslans kärnområde. I många vatten saknas dock reproduktion och förekomsterna kommer på sikt att dö ut om inte utvecklingen kan vändas. I en tredjedel av ca 109 musselvatten är bilden positiv, men i det musselrikaste vattendraget har hela populationen dött, pga. en massdöd som började 2016.

Grundvatten av god kvalitet

Av länets grundvattenförekomster har 4% otillfredsställande kemisk status pga. bekämpningsmedelsrester, klorid från vägsalt och PFAS11. Hälften (47%) löper risk att inte uppnå god kemisk status 2027 och 5% riskerar att inte uppnå god kvantitativ status 2027.

Åtgärdsarbete för miljökvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

Länsstyrelsen Gävleborg har beviljat stöd för säkrad dricksvattentillgång för två sökande: Nordanstig Vatten AB för framtagandet av en kommunal vattenförsörjningsplan och Hudiksvall kommun för inrättandet av två nya vattenskyddsområden. Resten av medlen ska gå till eget arbete inom Länsstyrelsen Gävleborg som har fått in ett tiotal ärenden om inrättning och revidering av vattenskyddsområden under 2019. Länsstyrelsen Gävleborg hade fördjupande möten med två kommuner: Sandviken, där synpunkter inom arbetet med framtagandet av en kommunal VA-plan diskuterades, samt med Söderhamn för att diskutera kommunens insatser inom lagen om allmänna vattentjänster såsom arbetet med enskilda avlopp och klimatanpassning av vattenförsörjningen. Länsstyrelsen Gävleborg har 2019 beviljat miljömålsmedel till finansiering av ett investeringsprojekt av potentiellt förorenade områden i ett vattenskyddsområde på grundvattenförekomsten Ockelbo. Resultatet visar att det finns risk för kontaminering för två kommunala vattentäkter.

- Länsstyrelsen Gävleborg har stärkt den interna samverkan kring hållbar och trygg vattenförsörjning genom två tematräffar.
- Länsstyrelsen Gävleborg har fattat beslut om att en revidering av den regionala vattenförsörjningsplanen⁸² från 2015 ska genomföras under 2020.
- Länsstyrelsen Gävleborg har följt och uppdaterat Handlingsplanen för Vattenförvaltningsåtgärder för Gävleborgs länsstyrelse (VÅG) för åren 2016–2021.
- Länsstyrelsen Gävleborg har, inom vattenförvaltningen, tagit fram nya åtgärdsförslag för grundvattenförekomster baserad på påverkansanalys, ny statusklassning och riskbedömning.
- Länsstyrelsen Gävleborg har överenskommelser kring åtgärdsarbete för miljömål och klimatanpassning med alla kommuner i länet⁸³ och följer upp dem årligen.
- Länsstyrelsen Gävleborg har enligt regeringsuppdraget följt och rapporterat om vattensituationen i länet. Vid alla tre tillfällen drogs slutsatsen att det fanns ingen/liten risk för vattenbrist i begränsade områden.

⁸² Regional vattenförsörjningsplan för Gävleborgs län (1st 2015:4)

⁸³ <https://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/stat-och-kommun/miljo/miljomal.html>

- Trafikverket har under 2019 jobbat med riskanalys och prioritering av planerade skyddsåtgärder där vägar utgör en risk för grundvattenförekomster/vattentäkter i Gävleborgs län.
- Greppa näringen⁸⁴ utför rådgivning till lantbrukare om förbättrad hantering av bekämpningsmedel och gödselmedel.

Åtgärder på kommunal nivå

Bland kommunerna i Gävleborg är det bara Nordanstig som har konkreta planer på att ta fram en kommunal vattenförsörjningsplan. Stöd för säkrad dricksvattentillgång har sökts och beviljats. Sandviken har pekat ut behovet att ta fram en lokal vattenförsörjningsplan i översiktsplanen. Hudiksvall har inkluderat en utförligare beskrivning av vattenresurser och risker i sina nya VA-riktlinjerna som är ute på remiss. Bollnäs, Sandviken och Gävle har färdiga VA-planer. Ljusdal, Hudiksvall och Ovanåker är i samrådsskedet och även Söderhamn jobbar med att ta fram en VA-plan. Inga VA-planer finns i Ockelbo och Hofors. Kommunerna arbetar med att inventera och åtgärda bristfälliga enskilda avlopp. I flera kommuner jobbas det med inrättning/revidering av vattenskyddsområden. Alla dessa avser grundvattenresurser med kommunala vattentäkter. Vattenförsörjning uppmärksammas i allt högre grad i översikts- och detaljplaneringen.

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Kunskap om grundvattnets kvalitet inhämtas främst från råvattenkontrollen som VA-bolagen bedriver. Övervakning sker även inom de regionala och nationella provtagningsprogrammen. Vid den nya statusklassningen (2019) fanns det 139 avgränsade grundvattenförekomster i Gävleborgs län⁸⁵. Fem stycken uppnår inte god kemisk status, tre pga. rester av ett bekämpningsmedel som idag är förbjuden (BAM), en pga. klorid (vägsalt) och en pga. PFAS11⁸⁶. Utöver dessa löper 66 stycken risk att inte uppnå god kemisk status 2027. Riskerna härrör främst från spridning av miljögifter från förorenade områden och infrastruktur. I ungefär hälften av fallen där en parameter ligger i risk har en potentiell betydande påverkan identifierats men det finns inga mätdata för verifiering. Sex förekomster löper risk att inte uppnå god kvantitativ status 2027.

Dricksvatten från allmänna vattenverk håller generellt bra kvalitet. Många invånare i Gävleborgs län tar dock dricksvatten från egen brunn och många av dessa har kvalitetsproblem. Vanligast i bergborrade brunnar är fluorid, järn, natrium, klorid, radon och uran. Jordbrunnar har mest problem med bakterier, färg, grumlighet, organiskt material och järn.

Inom ramen för SGU:s utbyggnad av grundvattennätet⁸⁷ har de sju nationella stationer för nivåmätning i Gävleborgs län kompletterats med ytterligare sju stycken under 2019. Resultat visar att de stora grundvattenmagasinen låg konstant under det normala hela 2019. De mindre magasinen låg under det

⁸⁴ <http://www.greppa.nu/om-greppa/regionalt/gavleborg.html>

⁸⁵ www.viss.lansstyrelsen.se

⁸⁶ Databasarkivet för grundvattenövervakning hos SGU för mätperioden 2013–2018

⁸⁷ SGU

normala i delar av Gävleborgs län i januari och februari. Från mars till oktober var nivåerna nära eller över det normala med undantag av augusti där nivåerna låg under det normala.

Sex grundvattenförekomster riskerar att inte uppnå god kvantitativ status 2027. Kunskapsbrister finns om hur mycket vatten som tas ut, respektive nybildas. Uttag från stora grundvattenmagasin kompenseras oftast av naturlig eller konstgjord infiltration från ytvatten. Antal enskilda brunnar med vattenbrist har återgått till det normala efter förra årets torka. De flesta ligger i kustområdet som ofta drabbas av lokalt låga nivåer under sommar-höst.

Bristfällig kunskap om kvalitet och kvantitet

Kunskap saknas fortfarande för många grundvattenförekomster vad gäller kvalitet och grundvattennivåer. Råvattenprovtagning är inte anpassat efter vattenförvaltningens behov. Medlen till regional miljöövervakning av grundvatten behöver ökas för att möjliggöra flera verifieringar av misstänkta påverkanskällor. Information till enskilda brunnsägare om vikten av att undersöka vattenkvaliteten och vidta åtgärder behövs. All data från enskilda brunnar bör samlas i en nationell databas.

Vattenskyddsområden – ökat arbetstakt!

Av länets befintliga vattentäkter har 80% vattenskyddsområde men flertalet av dessa följer inte nuvarande lagstiftning och behöver ses över. Arbetet med att inrätta och revidera skydd pågår men tar lång tid. Ett tiotal ärenden har kommit in till Länsstyrelsen Gävleborg under 2019 från sammanlagt tre kommuner. Insatserna för att informera allmänheten om vikten av att följa vattenskyddsområdesföreskrifterna bör öka.

Vägsalt

Vägsaltanvändning varierar mellan vintersäsongerna. Trafikverket och kommuner behöver arbeta med översyn av saltanvändning samt inrätta grundvattenskydd vid vägar som riskerar att förorena befintliga och framtida vattentäkter.

Risk från förorenade områden

Det finns ett stort antal nedlagda verksamheter med förorenade områden som löper hög risk att läcka föroreningar till grundvattnet. En ökad satsning på undersökningar och sanering av dessa områden behövs.

Bristfällig kunskap om grundvattenberoende ekosystem

Grundvattens kvalitet och för höga eller för låga nivåer kan ha negativa konsekvenser för växt- och djurlivet i angränsande ekosystem. Grundvattenberoende ekosystem har nu för första gången tagits hänsyn till i statusklassningsarbetet. Kunskapsluckorna är dock fortfarande stora i Gävleborgs län.

Naturgrus

Länsstyrelsen Gävleborg verkar för att nya tillstånd till grustäkter i grusåsar med dricksvattenuttag ska avslås. I en stor andel av dessa åsar finns dock fortfarande grustäkter. Andel av naturgrus i det totala uttaget av ballastprodukter i länet låg ungefär på samma nivå (ca 11%) 2014–2017⁸⁸. Det totala uttaget visar ingen tydlig trend. En materialförsörjningsplan för att nå en hållbar utvinning av ballastprodukter bör upprättas för Gävleborgs län och ökade krav bör ställas på att ersättningsmaterial ska användas där det är möjligt.

Målbedömning

Länsstyrelsen Gävleborg bedömer att målet är nära att nås till år 2020. De styrmedel som finns idag bedöms dock inte vara tillräckliga för att uppnå målet om grundvatten av god kvalitet. Det går inte att se någon tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

⁸⁸ Grus, sand och krossberg 2017, periodiska publikationer 2018:2, SGU

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Det finns inga opåverkade kustvatten i länet. Överskott av näringsämnen är en av de främsta orsakerna till att endast 7 av 30 kustvattenförekomster uppnår God ekologisk status. Förhöjda halter av miljöskadliga ämnen leder till att inga kustvattenförekomster uppnår God kemisk status⁸⁹.

Åtgärdsarbete för Hav i balans samt levande kust och skärgård Gävleborg

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

Länsstyrelsen Gävleborg driver projektet MarPro-X, som pågår under åren 2017–2020. Projektet är finansierat av Havs- och vattenmiljöanslagets särskilda åtgärdssatsningar, Jordbruksverkets Havs- och fiskerifond, samt Länsstyrelsen Gävleborg. Syftet är att öka kunskaperna om Gävleborgs marina naturvärden och att öka andelen marint områdesskydd. År 2017 och 2018 har omfattande marina naturvärdesinventeringar av bottenvegetation och substrat genomförts vid 21 områden längs med kusten. Inventeringarna används som underlag till marin reservatsbildning samt flera andra marina arbetsområden. År 2019 anordnades en workshop med kustkommunerna för att samordna regionalt och lokalt marint naturvårdsarbete, samt fyra seminarier med allmänheten för ökad kunskapspridning och medvetenhet kring vikten av marint områdesskydd^{90,91}.

Länsstyrelsen Gävleborg, i samarbete med Hudiksvall och Nordanstigs kommun samt Sportfiskarna, arbetar under åren 2018-2021 med att kartlägga lek- och uppväxtområden för fisk inom projektet *FiskPro-X*. Projektet är finansierat av två anslag från Havs- och vattenmyndigheten; anslag 1:11, villkor 2, LOVA-medel, och Havs- och vattenmiljöanslagets särskilda åtgärdssatsningar, och Länsstyrelsen Gävleborg. Syftet är att koppla de identifierade lek- och uppväxtområdena till bottenvegetation och habitat, generera underlag till uppföljning av områdena samt påverkan från fiske, samt precisera behov av införande av fiskeregleringar i befintliga eller blivande skyddade områden. Projektet ger förutsättningar för en mer ekosystembaserad förvaltning, där skydd av både fisk och deras habitat kombineras^{90,92}.

⁸⁹ Vatteninformationssystem Sverige, VISS.

<https://viss.lansstyrelsen.se/Exports.aspx?pluginType=0&pluginGuid=486d8d1e-77c3-491f-880f-882cd9bf824f&exportCategory=2&export=ExportPluginsExportPluginsWaterExportsStatusMotivationCompilationExport> (Hämtad 2019-10-20)

⁹⁰ Carolyn Faithfull (2019). Personlig kommentar. Arbetar med marin reservatsbildning och naturvärdesinventering vid Enheten för naturvård, Länsstyrelsen Gävleborg.

⁹¹ Åtgärder för att öka andelen marint områdesskydd i Gävleborgs län – MarPro-X. Länsstyrelsen Gävleborg. Dnr: 7782–2016.

⁹² Åtgärder för att öka kunskapen om fiskbestånd och behov av fiskeåtgärder i marina skyddade områden – FiskPro-X. Länsstyrelsen Gävleborg. Dnr: 2193–2018.

- Länsstyrelsen Gävleborg har lämnat förslag till Havs- och vattenmyndigheten angående nytt fredningsområde för fisk vid Nianåns mynning⁹³.
- Förorenade sediment har sanerats utanför Håstaholmen vid Hudiksvalls kust. Huvudman för projektet är Hudiksvalls kommun, finansiering sker genom 60 % statliga medel och 40 % privata medel⁹⁴.
- Länsstyrelsen Gävleborg och Länsmuseum Gävleborg har under det senaste året arbetat med kulturmiljövårdande åtgärder genom inventering och återställning av medeltida stenlabyrinter vid Håstaholmen i Hudiksvalls kommun⁹⁵.

Åtgärder på kommunal nivå

- Kustkommunerna och regionerna i Gävleborgs och Uppsala län, i samarbete med Upplandsstiftelsen, har under åren 2016–2018 tagit fram planeringsunderlag i form av en kustnära fritidsfarled samt viktiga besöksnoder. KOMPIS-projektet, finansierat av Havs- och vattenmyndigheten, har även bidragit till en ökad medvetenhet och samverkan mellan kustkommunerna för planeringen av kust och hav^{96,97,98}.
- Söderhamns kommun har under åren 2016–2019 deltagit, som en av åtta parter, i EU-projektet St-Olaf Waterway, vilket har resulterat i världens första pilgrims- och vandringsled i skärgårdsmiljö^{98,99}.
- Gävle kommun arbetar under åren 2018–2019 med att ta fram en friluftsplän, för att säkra friluftslivets viktigaste områden i kommunens markplanering. Projektet är delfinansierat via Naturvårdsverkets LONA-anslag^{100,101}.
- Hudiksvalls kommun fortsätter arbetet med att bilda naturreservat vid Nianåns mynning, bland annat genom att öka tillgängligheten till de natur- och kulturvärden som finns inom området. Projektet är delfinansierat via Naturvårdsverkets LONA-anslag^{97,101}.

⁹³ Nichlas Dahlén (2019). Personlig kommentar. Fiskekonsulent vid Enheten för landsbygd och tillväxt, Länsstyrelsen Gävleborg.

⁹⁴ Marie Hogwall (2019). Personlig kommentar. Arbetar med förorenade områden vid Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg.

⁹⁵ Per Thorén (2019). Personlig kommentar. Antikvarie vid Enheten för samhällsutveckling, Länsstyrelsen Gävleborg.

⁹⁶ Emma Eriksson (2019). Personlig kommentar. Samhällsplanerare vid Enheten för samhällsutveckling, Länsstyrelsen Gävleborg.

⁹⁷ Åsa Terent (2019). Personlig kommentar. Kommunekolog vid Hudiksvalls kommun.

⁹⁸ Erika Klang-Westin (2019). Personlig kommentar. Markförvaltare vid Söderhamns kommun

⁹⁹ <https://stolavwaterway.com/> (Hämtad 2019-10-25).

¹⁰⁰ Elin Frisk (2019). Personlig kommentar. Miljöcontroller vid Gävle kommun.

¹⁰¹ Hanna Kovac (2019). Personlig kommentar. Arbetar med LONA och grön infrastruktur vid Enheten för natur och vilt, Länsstyrelsen Gävleborg.

Åtgärder inom näringslivet

- Kustnära industrier och avloppsreningsverk arbetar vidare med förbättring vad gäller utsläpp av näringsämnen och kemikalier. Detta arbete drivs dock främst av tillsynsmyndigheternas kravställande¹⁰².

Övriga åtgärder

- Representanter från Leader områdena Leader Hälsingland, Gästrikland och Neda (Nedre Dalälven), samt Länsstyrelsen Gävleborg, yrkesfiskare, sportfiskare, kommuner, och fiskevårdsområden, verkar för ett mer hållbart fiske, där det småskaliga yrkesfisket och fritidsfisket bör prioriteras högre än ett storskaligt industrifiske¹⁰³.
- För att få en inblick i det åtgärdsarbete som sker av flera aktörer på fastlandet eller uppströms om kustlinjen – vilket ofta har effekter på havsmiljön – hänvisas främst till följande miljömålsuppföljningar för Gävleborgs län: *Ingen övergödning*, *Giftfri miljö*, *Levande sjöar och vattendrag*, och *Myllrande våtmarker*.

¹⁰² Åke Björnwall (2019). Personlig kommentar. Arbetar med tillsyn av miljöfarlig verksamhet vid Enheten för Miljö, Länsstyrelsen Gävleborg.

¹⁰³ Karl Gullberg (2019). Personlig kommentar. Länsfiskekonsulent vid Enheten för landsbygd och tillväxt, Länsstyrelsen Gävleborg.

Tillståndet och målbedömning för Hav i balans samt levande kust och skärgård Gävleborg

Miljökvalitetsmålet nås inte till år 2020 i Gävleborgs län. Målet är beroende av flera andra miljökvalitetsmål. Kustmiljöns långsamma återhämtningsförmåga tillsammans med en långsam åtgärdstakt samt bristfälliga marina underlag är orsaker till att miljömålet inte uppfylls. Det finns både positiva och negativa trender för miljötillståndet och utvecklingen bedöms som neutral.

God ekologisk status inom cykel 2 uppnås endast i 23 % (7 st) av de 30 kustvattenförekomsterna i länet⁸⁹. Den vanligaste orsaken till att God ekologisk status inte uppnås är övergödning. Övergödande ämnen till länets kustvatten sprids främst från jordbruk, industrier, och avloppsreningsverk – men även enskilda avlopp, samt vattenutbyte med omgivande vatten påverkar.

För Kemisk status uppnår inga kustvattenförekomster God status inom cykel 2 då halterna av kvicksilver och polybromerade difenyletrar (PBDE) ligger över gränsvärdena i hela landet. Om en bortser från dessa ämnen så uppnår 23 % (7 st) av de 30 kustvattenförekomsterna God kemisk status, men många vattenförekomster är ännu oklassade⁸⁹. De miljöfarliga ämnena i länet sprids främst från industrier, trafik, atmosfärisk deposition och historiska föroreningar¹⁰⁴.

De starkt exploaterade delarna av länets kust är generellt artfattiga, i resterande delar av länet finns delvis artrika grunda bottnar med kraftiga undervattensväxtsamhällen och rödlistade fiskarter. Resultat från *MarPro-X* visar att en stor andel av de 21 inventerade områdena hyser höga till mycket höga naturvärden⁹⁰.

Kustens natur- och kulturmiljöer är hotade av en ökad exploatering i olika former. Andelen bebyggelsepåverkad havsstrandlinje är näst högst i Gävleborgs län med 38 %¹⁰⁵. Områden med utökat strandskydd har utpekats, men bristen på kunskap om värdefulla kulturmiljövärden och kustnära marina habitat är fortfarande stor vilket försvårar planeringen.

I länet finns 22 Natura2000-områden som har marina naturtyper, flera av dessa har otillfredsställande eller dålig bevarandestatus. Det finns även 21 kustnära naturreservat, varav fyra för närvarande har marina föreskrifter. I dagsläget uppgår arealen av marint områdesskydd till 2,1 %, långt ifrån etappmålet om 10 % skyddad havsareal. Fyra reservat med marina föreskrifter är i process att bildas och ytterligare ett befintligt reservat revideras med tillägg av marina föreskrifter. Omfattande arbete pågår för att öka arealen skyddad havsmiljö, men processerna för att bilda reservat är mycket omfattande och tidskrävande⁹⁰.

¹⁰⁴ Henrik Sundberg (2018). Personlig kommentar. Arbetar som miljögiftshandläggare vid Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg.

¹⁰⁵ Sveriges miljömål <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/hav-i-balans-samt-levande-kust-och-skargard/kustnara-byggande/> (Hämtad 2019-10-25).

Flera kustnära kulturresevat behöver inrättas, i dagsläget finns endast ett sådant i länet – Axmar bruk⁹⁵.

Främmande arter ingår i nuläget inte i miljöövervakningen, kunskapen om utbredningen av dessa är liten. Vi vet att amerikansk havsborstmask, nyazeeländsk tusensnäcka, slät havstulpan, vattenpest och kinesisk ullhandskrabba finns i länet¹⁰⁶.

Centrala myndigheter behöver initiera en dialog med berörda aktörer för att skapa en balans mellan bevarande av kultur-, miljö-, natur- samt friluftsvärden.

Databrist är påtaglig för flera indikatorer och för skyddade områden i synnerhet. Resurserna behöver öka, både vad gäller miljö- och kulturmiljöövervakning, uppföljning av skyddade områden och LONA-anslag. Det är ytterst viktigt att finansieringen även präglas av en långsiktighet.

Det behövs tydlig nationell styrning av dataförsörjningen så att den säkras, tex genom juridiska krav på verksamhetsutövare att rapportera recipientdata till nationella datavärdar. Datavärdskapen behöver även utvecklas och ha en långsiktig finansiering för att säkra en effektiv förvaltning.

¹⁰⁶ Patrik Stenroth (2018). Personlig kommentar. Arbetar delvis med främmande arter vid Enheten för miljö, Länsstyrelsen Gävleborg.

Myllrande våtmarker

Våtmarker har försvunnit eller skadats av utdikning och annan mänsklig påverkan. Arbetet med återskapande och restaurering fortsätter långsamt att öka. Utvecklingen i miljön är negativ för rikkärr och svagt negativ för övriga våtmarkstyper.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå

Länsstyrelsen Gävleborg har under året fortsatt hävden av rikkärr i skyddade områden. Fortfarande har dock mindre än hälften av de skyddade rikkärren lämplig skötsel.

Under 2019 har cirka 10 ha våtmark restaurerats med medel för skötsel i skyddade områden. Arbetet med restaurering och hydrologisk återställning av våtmarker i Hamra nationalpark och i Storröjningsmorans naturreservat har fortsatt¹⁰⁷. Dock kunde inte arbetena slutföras som tidigare planerats på grund av att medlen ifrån våtmarkssatsningen rycktes undan.

Inga ansökningar för nyanläggningar av våtmarker inom landsbygdsprogrammet har inkommit under året.

Under året har inga nya LONA-projekt beviljats varken inom ordinarie LONA eller våtmarks-LONA på grund av nedskärningar från Naturvårdsverket.

På den regionala nivån har besluttakten gällande bildande av naturreservat i länet varit förhållandevis god under 2019. Våtmarker har skyddats inom nya reservat i till exempel;

- Måndagsskogarna, där syftet är att bevara ett mosaikartat våtmarks-komplex med naturvärden klass 1 i våtmarksinventeringen. Skötselåtgärder: Upptäckta dikesingrepp på våtmarkerna restaureras med igenläggning av diken och de påverkade våtmarkerna vid gamla flottningsdammar lämnas för fri utveckling, för att på lång sikt återfå naturlig hydrologi och vegetation. Våtmarkerna lämnas i övrigt för fri utveckling. 399 hektar våtmark skyddas.
- Stensjön, där syftet är att bevara den naturliga hydrologin, öppet välvda mossar och kärr i ett våtmarks-komplex. Mindre diken i anslutning till vattendrag återställs genom igenläggning eller pluggning. 134 hektar våtmark skyddas.
- Åtgärder på kommunal nivå
- Bollnäs kommun fortsätter med åtgärdsplaner för tätortsnära våtmarker som kommer att bidra med bättre vattenhushållning och en bättre anpassning till ett förändrat klimat. Även arbetet med underlag och åtgärdsplaner för restaurering i Mödånge fortsätter. Syftet med våtmarksrestaureringen är att återskapa våtmarkens viktiga funktioner

¹⁰⁷ Peter Mathisson (2019). Personlig kommentar. Arbetar med restaurering av våtmarker vid Enheten för naturvård, Länsstyrelsen Gävleborg.

som vattenhushållning, flödesutjämning, vattenrening och livsmiljö för flera djur- och växtarter¹⁰⁸.

- Gävle kommun fick avslag från Länsstyrelsen Gävleborg på en LONA-ansökan från föreningen Hillejöns Framtid angående restaurering av Hillesjön. Ansökan behandlades inte på grund av de indragna våtmarksanslagen. I övrigt har det inte varit aktuellt att söka medel från landsbygdsprogrammet. Arbetet fortsätter med återskapande av kustnära sjö- och våtmarksmiljöer längs Gävleborgskusten tillsammans med kommunerna i Söderhamn och Hudiksvall samt Sportfiskarna. Projektet avslutas 2020¹⁰⁹.
- Hofors kommun kunde inte genomföra Bysjön-projektet där bättre förutsättningar skulle skapas för fågellivet i våtmarken och för strandängens fåglar. Detta på grund av indragna våtmarksmedel¹¹⁰.
- Hudiksvalls kommun¹¹¹, huvudsökande för Våtmarksrestaurering längs Gävleborgskusten 2018–2020 (se ovan under Gävle kommun).
- Ovanåkers kommun gör våtmarks- och flottledsåterställning på Sveaskogs marker. Syftet är att återskapa markernas förmåga att buffra vatten vid höga flöden. Buffertförmågan fungerar även vid extrem torka. Projektet syftar även till att återskapa biologiskt liv i de vattendrag där flottledsrensningen har skapat en mycket snabb vattenföring. Återskapande görs även i våtmarksområdet Sollsjön. Syftet är åtgärder för klimatanpassning genom att den nyskapade sjön håller större mängd vatten och minskar effekterna av översvämningar och torka¹¹².
- Sandvikens kommun har beviljats medel från LOVA till planering och restaurering av våtmarkerna kring Storsjön¹¹³.
- Söderhamn kommun jobbar vidare i Styvjebäcken med att identifiera påverkanskällor, samt med att bedöma och föreslå åtgärder med avseende på hydrologin som kopplar direkt till översvämningsproblematiken. Naturvårdshandläggare och markförvaltare framför löpande värdet av befintliga och anläggandet av nya våtmarker för till exempel dagvattenhantering i olika planeringssammanhang¹¹⁴.

¹⁰⁸ Bollnäs kommun

¹⁰⁹ Gävle kommun

¹¹⁰ Hofors kommun

¹¹¹ Hudiksvall kommun

¹¹² Ovanåkers kommun

¹¹³ Sandvikens kommun

¹¹⁴ Söderhamns kommun

Åtgärder inom näringslivet

Inom näringslivet genomför lantbruksföretag återupptagen hävd av älvängar vid Dalälven, med stöd från Landsbygdsprogrammet.

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Miljömålet bedöms inte uppnås i Gävleborgs län. Utvecklingen för våtmarksmiljön är i huvudsak negativ. Det främsta hindret är att det inte avsätts tillräckliga resurser för skötsel av rikkärr utanför skyddade områden. Den låga takten när det gäller nyanläggning och återskapande av våtmarker i odlingslandskapet samt kunskapsbrist om våtmarkernas kulturvärden bidrar också till att målet inte kan uppnås. Det tar tid innan biologiska och miljömässiga effekter i avslutade projekt blir tydliga.

För att arbetet ska kunna gå framåt behövs stabilitet i finansieringen från regeringen och från Naturvårdsverket. Återstår att se vilken finansiering som genomförs 2020, LONA, LOVA och våtmarkssatsningen behövs. Avbrottet under 2019 kan även medföra ett merarbete för att få igång intresset för ansökningar igen 2020.

Påverkan på våtmarkernas utbredning

Totala våtmarksarealen minskar, främst genom långsam igenväxning med skog på mark som dikats under 1980-talet samt på mark som länge hållits öppen av bete eller slätter. Det mesta av arealförlusten består av våtmarker med låga till måttliga naturvärden.

Markavvattning är fortfarande ett problem, våtmarksarealer försvinner eller skadas. Skyddade områden, våtmarkernas ekosystemtjänster och funktionalitet vägs mot skogsproduktion och annan markanvändning i tillståndprocesser. Det pågår en ständig prövning av olika intressen där miljön ofta får stå åt sidan.

Aktiviteter inom stadsplanering och vägbyggande behöver tillsynas bättre. När man bygger vägar genom låglänta landskap behövs exempelvis noggrannare preciseringar för vad man ska göra med byggmassorna.

Återskapade våtmarker och arters spridningsmöjligheter

Intresset hos markägare för att söka medel ur landsbygdsprogrammet till att restaurera eller anlägga nya våtmarker i odlingslandskapet har minskat under de senaste åren.

Gynnsam bevarandestatus

Bevarandestatusen för rikkärr är ogynnsam. Skötselåtgärder pågår främst i skyddade områden. Trots att bevarandestatusen för älvängar har förbättrats avsevärt så återstår ännu mycket arbete.

Natur- och kulturmiljövärden

Arbetet med att skapa skydd för våtmarkerna inom Myrskyddsplanen tappar fart. Det återstår 1 291 hektar att skydda¹¹⁵. Om skyddsbildningen fortsatt i samma långsamma takt som under de senaste 5 så kommer arbetet med myrskyddsplanen tidigast att vara färdigt 2040.

Det mest utbredda kulturmiljövärdet är det biologiska kulturarvet i våtmarker som tidigare använts för slätter och bete. Där kan det även finnas lämningar av lador och hässjor samt trädristningar, liksom spår efter myrmalmsuttag, ofta i kombination med lämningar av blästerugn. Kunskapen om var de högsta kulturmiljövärdena i våtmarker finns är bristfällig. Med kunskap om var de högsta kulturhistoriska värdena finns vore det lättare att hävda skötsel och skyltning av platsen. Det är framför allt i tätortsnära skogar och i naturreservaten som detta skulle vara önskvärt.

Ekosystemtjänster

Skador på våtmarker orsakade av skogsmaskiner och fyrhjulingar förekommer. Skogsnäringen har de senaste åren visat ökad medvetenhet om problemet. Det är viktigt att körskadorna i skogsbruket minskar för att undvika att närsalter, partiklar och kvicksilver förs ut i vattendragen. Timmerupplag som placeras i utströmningsområden påverkar våtmarkers funktionalitet och kan öka tillförseln av partiklar och ämnen till vatten. Det behövs generellt mer kunskaper när det gäller hur våtmarkernas funktioner och ekosystemtjänster påverkas av överutnyttjande och förändringar i klimatet.

¹¹⁵ RUS, dataunderlag indikatoruppdatering 2019

Levande skogar

De skyddade arealerna ökar, men gammal skog är sällsynt, miljövärden skadas vid skogsbruk och skogliga värdekärnor och kontinuitetsskogar avverkas. Skogstyper och arter saknar gynnsam bevarandestatus samtidigt som flera viktiga substrat och livsmiljöer minskar eller finns i otillräcklig mängd.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå

Under 2018 skyddade Länsstyrelsen Gävleborg 1420 ha produktiv skogsmark i naturreservat.¹¹⁶ Skogsstyrelsen skyddade 73 ha produktiv skogsmark som biotopskyddsområde och 40 ha som naturvårdsavtal.¹¹⁷ Åtgärderna bidrar till att nå etappmålet för formellt skydd.

Skogsstyrelsen registrerade totalt 128 ha nyckelbiotop i länet¹¹⁸, vilket förväntas leda till minskad förlust av livsmiljöer för hotade arter samt ökad kvalitet i frivilliga avsättningar och formellt skydd.

Länsstyrelsen Gävleborg genomförde naturvårdsbränning på 111 ha skogsmark. Contortatall i naturreservat avvecklades på 25 ha och gran röjdes bort i 50 ha av äldre, lövträdsrika bestånd.¹ Åtgärderna förväntas öka funktionaliteten i skydden.

Skogsstyrelsen genomförde en kartläggning av skötselbehovet i omkring 600 skyddade områden. Åtgärden förväntas leda till att naturvärden bättre kan utvecklas och bevaras i skyddade områden. Skogsstyrelsen startade också upp förberedande arbete för landsomfattande nyckelbiotopsinventering. Åtgärden förväntas inte få någon effekt då regeringsuppdraget för nyckelbiotopsinventering har avbrutits.

Skogsstyrelsen har genomfört enskilda rådgivningar och informationsträffar på temat hyggesfritt skogsbruk. Åtgärderna förväntas öka intresset för, och kunskapen om, hyggesfria sätt att bruka skog.

Åtgärder på kommunal nivå

LONA-bidrag har beviljats för tre projekt med huvudmål Levande Skogar. Projekten gäller bland annat att skapa möjligheter till turridning i naturen och att öka sysselsättning genom naturvårdande åtgärder.¹¹⁹ Till ytterligare kommunala åtgärder hör anläggandet av en tillgänglighetsanpassad promenadslinga i naturreservat och en pedagogisk naturstig samt åtgärder i tätortsnära skog.¹²⁰

¹¹⁶ Muntlig uppgift från Robert Ahlberg, Länsstyrelsen Gävleborg

¹¹⁷ Skogsstyrelsens statistikdatabas. Biotopskydd och naturvårdsavtal.
<http://pxweb.skogsstyrelsen.se/pxweb/sv/?rxid=a6819262-3f5f-4ee9-b0f3-15984a277a41>

¹¹⁸ Skogsstyrelsens nyckelbiotopdatabas

¹¹⁹ LONA-registret. <https://lona.naturvardsverket.se/>

¹²⁰ Enkät svar rörande miljömålsarbetet som kommunerna skickat in till Länsstyrelsen Gävleborg

Åtgärder inom näringslivet

Målbilderna för god miljöhänsyn i skogsbruket har implementerats genom utbildningar och interna instruktioner hos flertalet företag. Åtgärden förväntas leda till att skador på miljövärden i samband med skogsbruksåtgärder minskas. Skogscertifieringen har bidragit till ökat hänsynstagande i skogsbruket och att akuta hot mot skogliga värdekärnor avväjts.

Tillstånd och målbedömning för miljökvalitetsmålet

Skogsstyrelsen bedömer att målet om Levande Skogar inte är möjligt att nå till år 2020. Utvecklingen i miljön är negativ.

Nya indikatorer och mått för miljökvalitetsmålet ger en mer komplett och delvis förändrad bild av utvecklingen jämfört med tidigare år. Det finns positiva utvecklingsriktningar, men de negativa överväger.

Grön infrastruktur, bevarandestatus, hotade arter och återställda livsmiljöer

För häckande fåglar i skogen är trendriktningen negativ och index för 2018 är det lägsta som noterats för samtliga grupper av fåglar. Index för fåglar knutna till död ved är nu 42% lägre jämfört med startåret. För fåglar knutna till lövrik skog är motsvarande siffra 21 % lägre och för fåglar knutna till gammal skog 18 % lägre.¹²¹

Skogslandskapet domineras av yngre skog. Omkring 70 % av skogen i länet är yngre än 61 år. Nära 50 % av skogen är yngre än 41 år.¹²² Arealen gammal skog har ökat de senaste åren, men är fortfarande lägre än 2005.¹²³ Den gamla skogen utgör omkring 3 % av den produktiva skogsmarken. Arealen skog i åldern 101 - 120 år, som inom en närmre framtid kan bli gammal, minskar.¹²⁴ Även riktigt gammal skog med en ålder på över 160 år minskar.⁹ Vidare har ingen av de skogliga naturtyperna i boreal region gynnsam bevarandestatus.¹²⁵ Arealen registrerade nyckelbiotoper har minskat med omkring hälften jämfört med föregående år.¹²⁶

Den totala mängden död ved har ökat på både kort och längre sikt. Det är den hårda döda veden som ökat och det är också den det finns mest av. Nedbruten död ved är en bristvara som inte ökar.¹²⁷ Arealen skogsmark med högre

¹²¹ <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/levande-skogar/hackande-faglar-i-skogen> (data för 2018 har skickats till Skogsstyrelsen från Martin Green, Svensk Fågeltaxering, Lunds Universitet)

¹²² SLU, Riksskogstaxeringen. Produktiv skogsmarksareal fördelad på åldersklass (1923-idag) http://skogsstatistik.slu.se/pxweb/sv/OffStat/OffStat_ProduktivSkogsmark_Areal/PS_Areal_aldersklasser_1923_tab.px/?rxid=7e9fa955-a482-4f36-bc7a-5363efe49ebf

¹²³ <http://sverigesmiljomal.se/miljomalen/levande-skogar/gammal-skog/>

¹²⁴ SLU, Riksskogstaxeringen. Produktiv skogsmarksareal fördelad på åldersklass (1923-idag) http://skogsstatistik.slu.se/pxweb/sv/OffStat/OffStat_ProduktivSkogsmark_Areal/PS_Areal_aldersklasser_1923_tab.px/?rxid=7e9fa955-a482-4f36-bc7a-5363efe49ebf

¹²⁵ Naturvårdsverket, 2019. <https://www.naturvardsverket.se/upload/sa-mar-miljon/vaxter-och-djur/biologisk-mangfald/bevarandestatus-for-naturtyper-2019.jpg>

¹²⁶ Skogsstyrelsens nyckelbiotopdatabas

¹²⁷ SLU, Riksskogstaxeringen. Tabell 3.27: Volymen död ved, produktiv skogsmark efter år, län tabellinnehåll och nedbrytningsgrad.

volymer av död ved har ökat svagt på kort sikt, men är fortfarande lägre än 2005.¹²⁸ Arealen äldre lövrik skog minskar.¹³ En tydligt positiv trend för viktiga strukturer i skogslandskapet är att arealen skog med grova träd ökar.¹³

Miljövärden skadas vid skogsbruksåtgärder i betydande omfattning. 36 % av de hänsynskrävande biotoper som berörs av avverkning och 27 % av skyddszonerna påverkas negativt.¹²⁹

Skogsmarkens egenskaper och processer

Var femte vattendrag som berörs av överfarter i samband med avverkning påverkas negativt. Andelen där stor negativ påverkan skett har ökat kraftigt på kort sikt. I ett längre perspektiv har hänsynen däremot förbättrats.¹⁴

Orsaker och behov av åtgärder

Ökade avsättningar är viktiga för att minska förlust och fragmentering av livsmiljöer för hotade arter. Omloppstiderna i skogsbruket medför också att gammal skog koncentreras till avsatta områden.¹³⁰ Eftersom trakthyggesbruket dominerar minskar också arealen kontinuitetsskog utanför avsatta områden. Arter som är beroende av gammal skog och skoglig kontinuitet kan därför antas bli alltmer beroende av avsatta arealer.

Idag är 3% av den produktiva skogsmarken formellt skyddad och de frivilliga avsättningarna utgör 4 % av den produktiva skogsmarken i länet.¹³¹

Arealen frivilliga avsättningar är betydande, men brist på transparens ger osäkerhet i bedömningen. Det är oklart om de frivilliga avsättningarna i länet ökar och långsiktigheten i avsättningarna är oviss. Nationellt har de inte ökat sedan 2010 och etappmålet till 2020 bedöms inte kunna nås.¹³² Det behövs ökad transparens kring, och ökad omfattning av, frivilliga avsättningar samtidigt som det formella skyddet behöver öka.

Hänsynen i skogsbruket behöver förbättras. Att många miljövärden i länets skogar är okända ökar risken för att de skadas. För att underlätta hänsynstagandet behövs ökade styrmedel för inventering och registrering av miljövärden och skyddsvärda skogar.

Skogsbruket bedrivs med frihet under ansvar. Sektorsansvaret behöver tydliggöras och stärkas och det frivilliga ansvarstagandet öka. Målbilderna har tydliggjort samhällets förväntningar på hänsyn och implementerats hos flertalet aktörer, men resultat i skogen går ännu inte att påvisa. Miljövärden skadas i skogsbruket och även när förbättringar kan ses på kort sikt så är exempelvis andelen hänsynskrävande biotoper som påverkas negativt vid

[http://skogsstatistik.slu.se/pxweb/sv/OffStat/OffStat_ProduktivSkogsmark_Virkesf%
c3%b6rr%
c3%a5d/PS_Virkesf_d%
c3%b6dved_nedbrytningsklasser_tab.px/table/tableViewLayout2/?rxid=752200a0-7506-4137-b07e-1693b2df51f6](http://skogsstatistik.slu.se/pxweb/sv/OffStat/OffStat_ProduktivSkogsmark_Virkesf%c3%b6rr%c3%a5d/PS_Virkesf_d%c3%b6dved_nedbrytningsklasser_tab.px/table/tableViewLayout2/?rxid=752200a0-7506-4137-b07e-1693b2df51f6)

¹²⁸ <http://sverigesmiljomal.se/miljomalen/levande-skogar/strukturer-i-skogen/>

¹²⁹ Skogsstyrelsens statistikdatabas, Hänsynsuppföljning.
<https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/statistik-efter-amne/miljohansyn-vid-foryngringsavverkning/>

¹³⁰ Skogsstyrelsen, 2015. *Skogliga konsekvensanalyser 2015 – SKA 15*. Rapport 10:2015.

¹³¹ Skogsstyrelsen. *Statistik om formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark*.

¹³² Skogsstyrelsen, 2017. *Avrapportering av regeringsuppdrag om frivilliga avsättningar*. Meddelande 4:2017

avverkning mer än dubbelt så stor som i slutet av 90-talet.¹³³ Med implementerade målbilder borde miljövärden inte skadas i någon större omfattning. Aktörer som implementerat målbilderna behöver säkerställa att de följs i praktiken.

Skogsbruket behöver också bli mer varierat och hyggesfria metoder öka i användning. Skogliga värdekärnor och kontinuitetsskogar kalavverkas i länet. Hotade skogslevande arter är ofta beroende av skoglig kontinuitet och har svårt att överleva hyggesfasen samtidigt som återetablering försvåras av att viktiga livsmiljöer inte hinner skapas i brukade skogar. Avverkning orsakar både habitatförlust och fragmentering och är den främsta anledningen till att rödlistade arter i skog påverkas negativt.¹³⁴ Ytterligare styrmedel utöver rådgivning och information bör övervägas för att öka variationen i skogsbruket.

¹³³ Skogsstyrelsens statistikdatabas, Hänsynsuppföljning.
<https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/statistik-efter-amne/miljohansyn-vid-foryngringsavverkning/>

¹³⁴ Artdatabanken, 2015. *Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2015*

Ett rikt odlingslandskap

Det största hotet mot Gävleborgs öppna odlingslandskap är det minskande antalet produktionsdjur och lantbruksföretag. Utvecklingen i stort är negativ då åkrar, ängar, naturbetesmarker och fåbodemiljöer sakta men säkert växer igen.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

På kort sikt är det svårt att följa eventuella förändringar i odlingslandskapet, men vissa arealuppgifter går att få ut via EU:s miljöersättningar. För långsiktiga förändringar finns redskap som Ängs- och betesmarksinventeringen (TUVA), Nationell Inventering av Landskapet i Sverige, den ordinarie miljöövervakningen samt Åtgärdsprogram för hotade arter. Ängs- och betesmarksinventeringen utgör det bästa underlaget för att följa förändringar i värdefulla naturliga fodermarker i länet. För att behålla dessa uppföljningsmöjligheter i framtiden krävs en fortsatt kontinuerlig uppdatering av databasen TUVA.

Åtgärder på regional nivå

I länet drivs ett antal projekt som syftar till att uppnå bättre miljöförhållanden inom lantbruket, såsom rådgivning inom Greppa näringen och natur- och kulturvärden. Rådgivningen kopplat till ängs- och betesmarker riktar sig främst till restaureringsmarker.

Kortsiktigt är förändringen i det öppna odlingslandskapet inte stor, men vi ser en långsiktig trend med minskande arealer åkermark och naturliga fodermarker som brukas. Intresset från markägarna för restaurering av ängs- och betesmarker är dock fortsatt stort. Restaurerandet av älvängar i Dalälvsområdet har under året pågått vid Hedesunda, Ista, Österfärnebo samt i Tjursöarkipelagen. Tyngre maskiner och bristfällig dränering är ett bekymmer för länets åkermarker. Långsiktigt förekommer även viss försurning och minskad fosforhalt i marken eftersom inte växtnäring återförs i den grad som den bortförs. Rådgivning inom bl.a. Greppa Neringen ger länets lantbrukare ökad kunskap för att komma till rätta med såväl läckage av näringsämnen som bekämpningsmedel. I dagsläget har vi inget problem med kadmium i åkermark och grödor eftersom ingen eller en mycket liten andel avloppsslam sprids på åkrar i länet och huvuddelen av mineralgödseln har kadmiumgaranti.¹³⁵

- Störst satsning har skett i de två agrara kulturresevatnen Västeräng och Våsbo fåbodar, där mark, trädgårdar, fornlämningar och byggnader vårdas och renoveras kontinuerligt. Ett stort antal fornlämningar spridda över länet vårdas också kontinuerligt genom slyröjning samt skötsel av parkeringsplatser, stigar och informationsskyltar. Satsningar har under året också gjorts på renovering av andra företeelser i odlingslandskapet, exempelvis skadade milstenar.

¹³⁵ Mats Selin (2019). Personlig kommentar. Arbetar som rådgivare vid Enheten för landsbygd och tillväxt, Länsstyrelsen Gävleborg.

- Länsstyrelsens har också satsat på en inventering av lämningar och spår i landskapet som hör samman med den skogsfinnska historien. Länsstyrelsen Gävleborg har även arbetat med en översyn av riksintresseområdena i Bollnäs och Ovanåkers kommuner. En betydande del av de riksintressanta miljöerna i dessa kommuner består av agrara landskap med höga kulturhistoriska värden.¹³⁶

Åtgärder på kommunal nivå

- Under 2019 har inga nya LONA-projekt beviljats bidrag, men åtgärder har genomförts i pågående fleråriga projekt som har påverkan på odlingslandskapet. Några exempel är ”Våtmarksrestaurering i Mödånge”, ”LONA Styvjebacken” samt ”Öppet landskap i Delsbo med omnejd”.¹³⁷

Övriga åtgärder

- De stora arealerna ohävdad gräsmark bidrar till problemen med stickmyggor i området Nedre Dalälven. Ökad hävd antas ha stor betydelse för att minska problemet. Ett önskvärt scenario är att markerna nyttjas till storskalig köttproduktion eller slätter. Flera sådana projekt har initierats de senaste åren och såväl Länsstyrelsen Gävleborg som Nedre Dalälvens intresseförening (NeDa) jobbar med dessa frågor.

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet

Länsstyrelsen Gävleborg bedömer att målet inte kommer att nås till år 2020. Vi ser fortfarande en negativ trend beträffande mångfalden i odlingslandskapet.

Det nya landsbygdsprogrammet har, tillsammans med jordbrukarstödens utformning, stor betydelse för måluppfyllelsen hur miljömålet. Detta understryks av de fluktuationer vi ser i betesmarksarealer som beror av förändringar i stödets utformning.

Antalet mjölkkor håller sig på en stabil nivå, men fördelar sig på allt färre mjölkgårdar. Antalet dikor håller sig på en relativt jämn nivå. Antalet nötdjur i länet håller sig på en stabil nivå och beträffande certifierade djur ser vi en fortsatt ökning på såväl nöt- som lammsidan över lång sikt. Ett bekymmer är dock att antalet lantbruksföretag minskar och så även gårdarna med nötkreatur.¹³⁸ Det gör det svårt att behålla våra betesmarker med dess värden och att upprätthålla ett attraktivt kulturlandskap.

Åkermark och betesmark exploateras fortfarande för bebyggelse. Det sker även en successiv igenväxning och viss skogsplantering av jordbruksmark. Beträffande kortsiktiga förändringar för enskilda arter hemmahörande i

¹³⁶ Per Thorén (2019). Personlig kommentar. Antikvarie vid Enheten för samhällsutveckling, Länsstyrelsen Gävleborg.

¹³⁷ Hanna Kovac (2019). Personlig kommentar. Arbetar med LONA och grön infrastruktur vid Enheten för natur och vilt, Länsstyrelsen Gävleborg.

¹³⁸ www.jordbruksverket.se

odlingslandskapet är kunskapsunderlaget dåligt. Det är dock rimligt att anta att den pågående igenväxningen och den ökande fragmenteringen av värdefulla marker fortfarande utgör ett hot för ovanliga arter. En del av våra värdefulla ängs- och betesmarker har idag en mindre gynnsam bevarandestatus, då hävden minskar. Bland de skyddade markerna (naturreservat, N-2000) ser vi en större andel marker med gynnsam bevarandestatus, men dessa arealer utgör en liten del av den totala arealen naturliga fodermarker.

Årsfärs statistik för våra värdefulla slåtter- och betesmarker saknas. Många lantbrukare med värdefulla marker har trappat ner. Somliga värdefulla marker hävdas fortfarande, utan att brukaren valt att söka tillgängliga EU-stöd då medföljande byråkratiska förfaranden anses för krångliga.

Ängs- och betesmarksinventeringen har återupptagits och på de återbesökta objekten finns en tydlig trend i form av upphörd hävd på många marker. Intresset för att söka medel för restaurering av ängs- och betesmarker är stort i länet. Medlen utgör ett viktigt verktyg för framtida utveckling av marker med höga natur- och kulturvärden. På grund av det höga intresset riktar sig den enskilda rådgivningen mest till restaureringsmarker.

Det är också viktigt att skapa goda förutsättningar för ett framtida fäbodbruk, då levande fäbodan bidrar både till biologisk mångfald och levande kulturmiljöer. Många fäbodan betas, men det saknas idag resurser för uppföljning av kortsiktiga förändringar.

Den viktigaste frågan när det gäller att vända den negativa trenden är att skapa goda förutsättningar för ett lönsamt hållbart jordbruk. I detta arbete är mer flexibla miljöersättningar och en fortsatt rådgivning inom landsbygdsprogrammet viktiga verktyg. Med ökad lönsamhet ökar förutsättningarna för att behålla livskraftiga lantbruk och därmed de värden som är kopplade till ett öppet landskap. En fortsatt ökad andel skyddade områden inom odlingslandskapet är också viktigt för att vända trenden.

God bebyggd miljö

Förmågan att genomföra åtgärder som påverkar miljö kvalitetsmålet positivt varierar mellan länets kommuner. Flera kommuner har mindre resurser, vilket tar sig i uttryck att de inte har den kompetens som behövs för att ha en framsynt samhällsplanering.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Gävleborg har under året fortsatt med arbetet att ta fram handlingsplan för grön infrastruktur. Två delar av handlingsplanen publicerades i början av året¹³⁹. Den sista delen som ska innehålla insatsområden är under framtagande. Handlingsplanen är ett viktigt underlag för att kunna ta ökad hänsyn till ekologiska samband i landskapet vid beslut om markanvändning.
- Länsstyrelsen Gävleborg har tillsammans med andra länsstyrelser tagit fram ett länsstyrelsegemensamt PM om trafikbuller vid bostäder som ska vara ett länsstyrelseinternt stöd i handläggningen av detaljplaner. Syftet är att bättre kunna vägleda kommunerna så att man planerar för så god ljudmiljö som möjligt vid bostäder.¹⁴⁰
- Länsstyrelsen Gävleborg har betalat ut över 140 mnkr de senaste två åren inom de olika statliga bostadsstöden som finns, där syftet bland annat är att öka byggandet av hyresrätter med begränsade hyresnivåer och lägre energianvändning än vad som gäller för övrig nyproduktion. På grund av brist på medel har Länsstyrelsen Gävleborg inte kunnat ta den mängd beslut som önskats i stödet om bostäder för äldre.¹⁴¹
- Länsstyrelsen Gävleborg har under året behandlat ett tjugotal ansökningar av det statliga bidraget för radonsanering, varav ca 80 procent beviljats medel. På sikt kan bidraget leda till att ohälsa till följd av för höga radonhalter i inomhusmiljön minskar.¹⁴²
- Länsstyrelsen i Gävleborg arbetar vidare med utvecklingen av planeringskatalogen.se som är en webbaserad söktjänst för planeringsunderlag som syftar till att på en samlad plats tillhandahålla planeringsunderlag för fysisk planering.¹⁴³
- Boverket tillsammans med Länsstyrelsen Gävleborg har påbörjat arbetet med utbildningssatsningen som löper under 2020 för kommunala handläggare avseende PBL och kulturvärden.

¹³⁹ <https://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/stat-och-kommun/natur/gron-infrastruktur.html#0>

¹⁴⁰ Muntlig information, Maria Andersson, samordnare för PM:et Länsstyrelsen Gävleborg

¹⁴¹ Muntlig information, Nicolas Orozco, bostadsstödshandläggare Länsstyrelsen Gävleborg

¹⁴² Muntlig information, Joel Liene, Länsstyrelsen Gävleborg

¹⁴³ <https://ext-geodatakatalog-forv.lansstyrelsen.se/PlaneringsKatalogen/>

Utbildningen är ett steg på vägen med arbetet att skapa en bättre gestaltad livsmiljö.¹⁴⁴

- Länsstyrelsen Gävleborg har arbetat fram en ny klimat- och energistrategi för Gävleborgs län 2020–2030. Strategin identifierar behov av en rad åtgärder inom länet kopplat till bl.a. samhällsplanering och synliggör den övergripande inriktningen som energi- och klimatarbetet ska ha under kommande år.¹⁴⁵
- Länsstyrelsen Gävleborg har gjort en uttolkning och ett förtydligande av riksintresset för kulturmiljövård, Gävle stad, gällande ett kvarter där kommunen startat en detaljplaneprocess.¹⁴⁶
- Länsstyrelsen Gävleborg har tillsammans med Gävle kommun tagit fram en rutinbeskrivning i syfte att synkronisera detaljplaneprocessen enligt PBL med den arkeologiska processen enligt KML.¹⁴⁷
- Länsstyrelsen Gävleborg har under senaste året beslutat om byggnadsvårdsmedel på ca 3 mnkr till 18 av länets byggnadsminnen samt ca 3 mnkr till länets tre kulturresevat som ska användas för kulturhistoriska merkostnader vid byggnadsvård.¹⁴⁷
- Region Gävleborg har i samarbete med WSP tagit fram en potentialstudie för ökad cykling i Gävleborg. Målsättningen är att visa potentialen för ökad cykling, och dokumentet ska samtidigt fungera som underlag för länets kommuner i deras arbete med cykel som transportslag och utbyggnad av infrastruktur.¹⁴⁸

Åtgärder på kommunal nivå

- Gävleborgs kommuner arbetar fortsatt med att ta fram nya översiktsplaner och under det senaste året har en kommun antagit en ny kommuntäckande ÖP samt en kommun har antagit en FÖP för tätorten. Tre kommuner arbetar för närvarande med nya kommuntäckande översiktsplaner och ytterligare en kommun har påbörjat arbetet med en projektplan för framtagandet av en ny översiktsplan.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Muntlig information, Johanna van der Kaaij, Länsstyrelsen Gävleborg

¹⁴⁵ <https://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/om-lansstyrelsen-i-gavleborg/nyheter-och-press/nyheter/nyheter---gavleborg/2019-04-15-tyck-till-om-gavleborgs-lans-energi--och-klimatstrategi---2020-2030.html>

¹⁴⁶ Länsstyrelsen Gävleborg, dnr: 436-5742-19

¹⁴⁷ Muntlig information, Hans-Erik Hansson, Länsstyrelsen Gävleborg

¹⁴⁸ <https://www.regiongavleborg.se/samverkanswebben/aktuellt/ny-studie-ska-fa-fler-att-cykla-till-skola-och-jobb/>

¹⁴⁹ ÖP Sandvikens kommun, antagen 2019:

<https://sandvikens.se/byggabomiljo/kommunensplanarbete/oversiktsplanering/oversiktsplansandvikenskommun.4.39e0d8d61380abfc4e3a4b2.html>

FÖP Ljusdals tätort, antagen 2019:

<https://www.ljusdal.se/samhalligator/kommunensplanarbete/gallandeplaner/oversiktsplaner/fordjupadoversiktplanforljusdalstatort.4.10155ec416928836152b04ec.html>

ÖP Hudiksvalls kommun, under framtagande: <https://hudiksvall.se/Sidor/Bo--leva/Samhallsutveckling-och-planering/Oversiktlig-planering/Ny-oversiktsplan-pa-gang.html>

ÖP Nordanstigs kommun, under framtagande: <https://nordanstig.se/startside/sidor/bygga-bo-och-miljo/planer/oversiktsplan-2035.html>

- Ljusdals kommun har under hösten 2019 antagit riktlinjer för bostadsförsörjning 2019-2022.¹⁵⁰
- Sandvikens kommun har under året antagit en ny vatten- och avloppsplan.¹⁵¹
- Sandvikens kommun har under året påbörjat arbetet med att ta fram en cykelplan.¹⁵²
- Flera byggnader i länets kommuner har de senaste året fått skydds- och/eller varsamhetsbestämmelser. Detta sker främst i samband med exploatering och kan inte sägas vara ett utslag av aktiv bevarandeplanering.¹⁵³

Tillståndet och målbedömning för miljö kvalitetsmålet – Gävleborgs län

Länsstyrelsen Gävleborg bedömer även i år att målet inte är möjligt att nå till år 2020 med idag beslutade eller planerade styrmedel. Utvecklingen bedöms vara neutral för målet som helhet. Det är stor variation på Gävleborgs kommuners förmåga att genomföra åtgärder som påverkar målets preciseringar positivt. Länets mindre kommuner har mindre resurser, vilket tar sig uttryck i att de kommunerna exempelvis inte har antikvarie eller kommunekolog. Somliga kommuner har också svårt att rekrytera och över tid behålla samhällsplanerare vilket ytterligare försvårar möjligheten att ha en kontinuitet och framsynt planering av den fysiska miljön.

Arbetet med att ta fram aktuella översiktsplaner fortskrider i länets kommuner vilket ger förutsättningar för att det i efterföljande detaljplanering och bygglov implementeras hållbarhetsaspekter som bidrar till att uppnå miljömålet. 4 av 10 kommuner har kommuntäckande ÖP antagna under de senaste 4 åren. De som fortfarande har länets äldsta kommuntäckande ÖP, från 2005 och 2006, arbetar just nu fram nya, varav den ena beräknas antas under 2019.

Trots en inbromsning av bostadsbyggandet på nationell nivå kan Länsstyrelsen Gävleborg konstatera att bostadsbyggandet i Gävleborg fortfarande ligger på en hög nivå. Trots detta bedömer hälften av länets tio kommuner i 2019 års bostadsmarknadsenkät att det råder underskott på bostäder. Förutsättningarna för länets kommuner att leva upp till sitt bostadsförsörjningsansvar har kontinuerligt förbättrats under de senaste åren, åtminstone vad gäller strategisk planering. Nio av Gävleborgs tio kommuner har sedan den nya lagen kom 2014 antagit riktlinjer för bostadsförsörjningen. Boendesociala frågor är viktiga i planeringen och behöver stärkas för att skapa goda livsmiljöer. I flera av kommunernas riktlinjer tar man uttryckligen

ÖP Söderhamns kommun, under framtagande: <http://www.soderhamn.se/sidor/bo-bygga-miljo-och-trafik/samhallsutveckling-och-planering/oversiktlig-planering/forslag-till-ny-oversiktsplan.html>

¹⁵⁰ Ljusdals kommun, dnr KS 00503/2017

¹⁵¹ <https://sandvikenenergi.se/download/18.4102188d16b93e0181d6e5d4/1562226502584/Sandvikens%20kommuns%20VA-plan%202019.pdf>

¹⁵² <https://sandviken.se/byggabomiljo/hallbarutveckling/trafikantveckan.4.69665d8d16aae8485fa713fd.html>

¹⁵³ Indikatoruppdatering, räkna q, Länsstyrelsen Gävleborg

ställning till att nya bostäder ska lokaliseras kollektivtrafiknära och att lokalisering av nya bostäder ska ske med god tillgänglighet till service.

Jordbruksmark fortsätter att ianspråkta för olika typer av exploatering, trots ökad medvetenhet av vikten att bevara den. Flera kommuner har jordbruksmark tätt inpå tätorterna och därför uppstår ofta markavändningskonflikter när tätorterna expanderar. Länsstyrelsens möjligheter att påverka att jordbruksmark tas i anspråk är begränsade till att samråda om detta med kommunerna inom ramen för den fysiska planeringen.

Trafikbuller fortsätter att vara ett bekymmer inom kommunernas detaljplanering och i många fall krävs det att bostäderna anpassas gällande placering och utformning för att klara kraven i trafikbullerförordningen.

På landsbygden fortsätter omvandlingen av fritidsboende till permanentboende vilket ger utmaningar vad gäller t.ex. hållbara transporter och tillgänglighet.

Gällande avfall går trenden mot mer återbruk, till exempel vid de centrala återvinningscentralerna. Alla länets kommuner har aktuella avfallsplaner. I dessa framgår att man jobbar aktivt för att öka återvinningen och öka sorteringen både av vanligt avfall och farligt avfall, även om det i flera kommuner är svårt att nå de nationella målen om sortering.

Åtgärder för att nå miljö kvalitetsmålet behövs bland annat vad gäller buller, grönstruktur och ekosystemtjänster, klimatanpassning samt kulturmiljö. För kommuner som har sämre förutsättningar vad gäller resurser och rätt kompetens är det av vikt att det finns tydliga vägledningar som kan stötta i arbetet. Vidare är det viktigt att den fysiska planeringen grundas på relevanta, aktuella och väl avvägda planeringsunderlag samt att underlagen är anpassade till den fysiska planeringens behov. Det krävs att planeringsunderlag tas fram, uppdateras kontinuerligt och tillgängliggörs, samt att dessa används och ligger till grund för styrande dokument.

Ett rikt växt- och djurliv

Detta miljö kvalitetsmål beror av flera andra miljömål med påverkan på arter och dess livsmiljöer, och för vilka utvecklingen bedöms vara negativ eller neutral. Målen för Ett rikt växt- och djurliv bedöms därför inte kunna nås till 2020.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Skogsstyrelsen har under 2018 skyddat 72 ha produktiv skog som biotopskydd och 40 ha genom naturvårdsavtal, totalt 121 ha fördelat på 19 områden¹⁵⁴. Länsstyrelsen Gävleborg har under samma period fattat beslut om naturreservat för 17 områden med en total areal på

¹⁵⁴ <http://pxweb.skogsstyrelsen.se/pxweb/sv/?rxid=a6819262-3f5f-4ee9-b0f3-15984a277a41>. Skogsstyrelsens statistikdatabas

2900 ha¹⁵⁵. Under 2019 fram till den 15 oktober har 10 beslut tagits om bildande av naturreservat, vilka totalt omfattar 3442 ha varav 2571 ha produktiv skogsmark, 345 ha övrig skogsmark, 309 ha våtmark, 202 ha sjöar och vattendrag och 5,6 ha ängs- och betesmark. I denna areal inkluderas ett område om 454 ha som redan var skyddat men som utökats.

- Sedan de stora skogsbränderna i Hälsingland under 2018 har stora arealer bränd skog avverkat, men kraft har även lagts på att skydda delar av den brandpåverkade skogen. En del skogar kommer att bli naturreservat medan andra har kommer att sparas utan formellt skydd. Undersökningar av brandens påverkan på den biologiska mångfalden har också prioriterats under året.
- Länsstyrelsen Gävleborg har genomfört skötselåtgärder för 8 arter och 13 naturtyper utpekade i Art- och habitdirektivet, bl.a. i skyddade områden.
- Inom ramen för arbetet med Åtgärdsprogram för hotade arter har Länsstyrelsen Gävleborg genomfört skötselåtgärder för sju hotade åtgärdsprogramarter och genomfört inventeringar för att öka kunskapen om arter i åtta åtgärdsprogram. De senare ligger grund för det bevarandearbete som utförs av flera aktörer.
- Arbetet med handlingsplan för Grön infrastruktur pågår. Kunskapsunderlaget i handlingsplanen för grön infrastruktur i Gävleborgs län publicerades i februari 2019. Under 2019 har dessutom dialogmöten genomförts internt på Länsstyrelsen Gävleborg samt med flera av länets kommuner, för att samla in underlag till handlingsplanens del 3 som rör insatsområden. Planen kan exempelvis användas som stöd i olika planprocesser samt som underlag i arbete med skydd av natur och planering av naturvårdsåtgärder i länet.
- Flera insatser har gjorts för att öka kunskapen hos länsstyrelsens handläggare och bland tjänstemän på kommunerna om grön infrastruktur, biologisk mångfald och ekosystemtjänster kopplat till samhällsplanering och stadsutveckling (t ex deltagande vid samråd, yttranden i planprocesser, dialogmöten, föreläsningar, workshops, nyhetsbrev).
- Länsstyrelsen Gävleborg har påbörjat arbete med att analysera kunskapsläget om de invasiva arternas förekomst i länet och behovet av vidare arbete. Troligtvis har en för landet ny snigelart som betraktas som invasiv upptäckts.

¹⁵⁵ <http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/?rxid=3d16fc6a-9498-43a8-995d-88f45f6ca00a>.
Statistiska centralbyråns statistikdatabas, Skyddad natur.

Åtgärder på kommunal nivå

Flera kommuner har tidigare, ibland tillsammans med andra aktörer, beviljats LONA-medel för att förbättra naturmiljö samt tillgänglighet och information om naturområden. Under 2019 har dock inte medel funnits för att bevilja några nya projekt. Exempel på projekt som drivits under detta år är:

- Fria vandringsvägar Ljusnan-Hennansjön, Restaurering av Annån och Gnarpån, Naturinformation i staden, Öppet landskap i Delsbo och Naturvårdsplan i Bollnäs.
- Flera kommuner informerar nu på sina hemsidor om hur invasiva arter ska sorteras och hanteras vid avfallsanläggningarna. I Söderhamns kommun arbetas det mer aktivt med att få in observationer av invasiva arter från allmänheten, tillsyn och kontakt med markägare. Viss tillsyn sker även i några ytterligare kommuner.

Tillståndet och målbedömning för miljökvalitetsmålet

Länsstyrelsen Gävleborg bedömer att målet om Ett rikt växt- och djurliv inte är möjligt att nå till år 2020. Utvecklingen i miljön är huvudsakligen negativ även om positiva inslag finns.

Orsaker och brister

Analys av andra miljökvalitetsmål visar på stora brister beträffande gynnsam bevarandestatus för de flesta naturtyper: gräsmarker, boreala skogstyper, hav, sjöar och vattendrag. Skogar behöver undantas från skogsbruk i högre utsträckning än idag och skogsbruksmetoderna behöver naturvårdsanpassas. Skogsbrukets historiska rensningar av vattendrag för timmerflottning samt körskador i terrängen påverkar den biologiska mångfalden i länet. Vattenkraften är också en stor påverkanskälla. I odlingslandskapet utgör brist på hävd av värdefulla betes- och ängsmarker ett stort problem.

Gräsmarkernas naturvärden består bl.a. av arter som växer på ögödslade hävdade marker, men även i fåglar som utnyttjar större delar av odlingslandskapet. Miljöövervakningsdata visar att antalet häckande fåglar minskar. Detta hänger sannolikt ihop med en minskad areal brukad mark och att antalet småbiotoper som t.ex. åkerholmar, diken, dikesrenar, stenmurar, buskar och ensamma träd i landskapet kraftigt minskat. Positivt är att kraftledningsgatornas naturvärden kopplade till gräsmarksarter uppmärksammats då detta leder till bättre skötsel.

Resurserna för naturvård är starkt begränsade inte minst under innevarande år. Lagstiftning/praxis brister i att ställa utökade miljökrav vid skogsavverkningar och vid omprövning av vattendomar som gäller vattenkraften.

Positivt är att befolkningen i Gävleborg har enligt SCB¹⁵⁶ i genomsnitt 2,9 km till skyddad natur i form av naturreservat eller nationalpark, vilket är betydligt bättre än föregående år då siffran uppgick till 4,1 km.

¹⁵⁶ <http://www.statistikdatabasen.scb.se>, avser år 2018

Flera restaureringsprojekt av vattendrag har genomförts och dessa åtgärder förändrar vattendragen i positiv riktning. Sett till det stora behovet av åtgärder är det dock mycket långt kvar till måluppfyllelse.

Det finns kunskapsluckor till exempel när det gäller länets marina naturvärden samt värdet av de ekosystemtjänster som genereras och hur de påverkas av nyttjande och förändringar i klimatet. Arbetet med de utreda länets marina värdena har dock ökat i omfattning senaste året och förväntas fortsätta även de närmaste åren.

Länsstyrelsen Gävleborg ansvarar för att beslut från riksdag och regering genomförs samt att samordna den statliga verksamheten i länet. Vi är en kunskapsorganisation som arbetar tvärsektoriellt med flera olika sakfrågor från landsbygdsutveckling, miljömålen, biologisk mångfald och djurskydd till flykting- och integrationsfrågor hållbar samhällsplanering och krisberedskap.

Vår värdegrund bygger på tre ord, handlingskraft, professionalitet, och förståelse och ska genomsyra allt vi gör på alla nivåer.

Länsstyrelsen
Gävleborg